

УДК 339.94(4+477)

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Декан гуманітарно-педагогічного факультету В.о. завідувача кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

Савицька І.М. Хвіст В.О.
(підпис) (ПІБ) (підпис) (ПІБ)
“ ” 2023 р. “ ” 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему
Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною

Problems and prospects of the development of the free trade zone between the European Union and Ukraine

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(код і назва)
Освітня програма Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(назва)
Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

Кандидат історичних наук, доцент (науковий ступінь та вчене звання) (підпис) Кравченко Н.Б. (ПІБ)
Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
Кандидат історичних наук, доцент (науковий ступінь та вчене звання) (підпис) Кропивко О.М. (ПІБ)
(ПІБ)

Виконав Гладченко Богдана Русланівна
(підпис) (ПІБ студента)
КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук
Хвіст В.О.
«__» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТУ
Гладченко Богдана Русланівна

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
Освітня програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської роботи: «Проблеми та перспективи розвитку зони
вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною»
Затверджена наказом ректора НУБіП України від 28.11.2022
Термін подання завершеної роботи на кафедру «31» 10 _____ 2023 р.

Вихідні дані до магістерської роботи:

- 1) Наукові дослідження з питань вивчення розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною;
- 2) Вітчизняні та зарубіжні літературні джерела з проблеми дослідження;
- 3) тексти чинних угод між Україною та Європейським Союзом.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- дослідити сутність і зміст зони вільної торгівлі з Європейським Союзом;
- ретроспективно проаналізувати процеси створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом;
- розглянути досвід країн Центральної та Східної Європи у створенні зони вільної торгівлі;
- вивчити пріоритетні напрями розвитку співпраці в рамках поглибленої

та всеосязної угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом;

– проаналізувати тенденції та динаміку зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу;

– дослідити дії Європейського Союзу як торговельного партнера із надання преференцій Україні в умовах війни;

– здійснити аналіз впливу створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом на економіку України;

– визначити перспективи подальшого розвитку торговельних відносин України з Європейським Союзом;

– з'ясувати проблеми розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною.

НУБІП України

Дата видачі завдання

“ 5 ” 10 2022 р.

Керівник магістерської роботи

Кропивко О.М.

НУБІП України

Завдання прийняв до виконання

Гладченко Б.Р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
студентки магістратури гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії»,

освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Гладченко Богдани Русланівни

на тему:

«Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між Європейським
Союзом та Україною»

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку
використаних джерел. Загальний об'єм роботи – 77 сторінок, з них основного
тексту – 67 сторінок. Список використаних джерел та літератури складається з 10
сторінок і містить 69 найменувань.

Робота присвячена аналізу проблем та визначенню перспектив розвитку зони
вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною.

Угода про зону вільної торгівлі створила необхідні передумови для
поглиблення економічних зв'язків України з європейськими країнами і виходу
українських виробників на нові ринки збуту. Проте узгодження її норм і положень
відбулося кілька років тому, коли структура української економіки була іншою.
Наприклад, тоді основною статтею українського експорту була металургійна
продукція, а у 2022 році перше місце за обсягами експорту посіла агропродукція.

Україна продовжує робити кроки у напрямку євроінтеграції. 23 червня 2022
року вона отримала статус кандидата у члени. Проте це рішення автоматично не
знімає існуючі мита і не відкриває повністю європейський ринок для українських
виробників. Проте, щоб пом'якшити наслідки військового вторгнення Росії в
Україну Європейський Союз тимчасово скасував ввізні мита на українську
продукцію та лібералізував вантажні перевезення автомобільним транспортом. Такі
заходи допомогли вітчизняним виробникам швидко переорієнтуватися на нові
ринки збуту, частково доєднатись до нових ланцюгів доданої вартості, і
найголовніше, продовжити свою економічну діяльність. Однак усе це є

результатом плідної праці України протягом останніх років, який був би неможливий, якби вона не дотримувалась своїх зобов'язань в рамках ПівЗВТ.

Українські парламентарі можуть використати час, поки скасовані мита, для перемовин і перегляду умов, оскільки така можливість передбачена в самій Угоді.

Ключові слова за темою кваліфікаційної роботи: інтеграція, зона вільної торгівлі, ринок ЄС, торговельні бар'єри, експорт, імпорт.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

НУБІП України	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	7
АНОТАЦІЯ	8
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	13
1.1 Поняття та сутність зони вільної торгівлі	13
1.2 Передумови формування вільної торгівлі між Україною і ЄС	18
1.3 Досвід Центральної та Східної Європи у створенні зони вільної торгівлі	23
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	29
2.1 Пріоритетні напрями розвитку співпраці в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом	29
2.2 Тенденції та динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу	35
2.3 Зростання ролі Європейського Союзу як торговельного партнера України в умовах війни	39
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕТАП ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	47
3.1 Вплив зони вільної торгівлі з Європейським Союзом на економіку України	47
3.2 Проблеми розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною	50
3.3 Перспективи економічних взаємовідносин України з Європейським Союзом	57
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
НУБІП України	

НУБІП України

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АССА – угода про промисловий безвіз;

ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі;

ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі;

ЄЕС – Європейська економічна спільнота;

ЄОВС – Європейська спільнота з вугілля та сталі;

ЄС – Європейський Союз;

ЗВТ – зона вільної торгівлі;

ЗВТ+ – поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі;

ПЗВТ – поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі;

СОТ – Світова організація торгівлі;

ЦСЕ – Центрально-Східна Європа.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

АНОТАЦІЯ

НУБІП України

Гладченко Богдана Русланівна. Проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною. Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістр за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Національний Університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2023.

НУБІП України

Об'єктом магістерської роботи є відносини між Україною та ЄС з формування ЗВТ+. Предметом дослідження є зона вільної торгівлі як інструмент інтеграції України до ЄС. Метою роботи є виявлення і здійснення аналізу проблем та перспектив розвитку зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

НУБІП України

У дипломній роботі було використано комплекс загальнонаукових *методів* пізнання, а саме: методи аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, конкретизації, абстрагування, історизму.

НУБІП України

Встановлено, що ЗВТ створює передумови для розвитку тісної економічної співпраці між країнами. Виявлено, що ЗВТ дозволяє українській економіці швидше інтегруватись до внутрішнього ринку ЄС. Охарактеризовано існуючі проблеми ЗВТ між Україною та Європейським Союзом.

НУБІП України

Отримані результати можуть бути використані вченими, студентами, аспірантами, докторантами для подальшого вивчення різноманітних аспектів міграційної політики.

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

НУБІП України

Відносини між Україною та ЄС вийшли на новий рівень після підписання

Угоди про асоціацію, яке відбулося у два етапи. У березні 2014 року Прем'єр-

міністром Арсенієм Яценюком була підписана політична частина, а у червні 2014

року президентом Петром Порошенком – економічна. Важливим елементом цього

документа була передбачена і всеохоплююча зона вільної торгівлі. З 1 січня 2016

року розпочалося її тимчасове застосування, а вже з 1 вересня 2017 року вона

нарешті почала діяти в повному обсязі. Відтоді товарообіг між сторонами почав з

кожним роком зростати.

У 2022 році Європейський Союз пішов на безпрецедентний крок заради

того, щоб підтримати українську державу в умовах повномасштабного

російського вторгнення. Тоді на рік було скасовано усі мита на українські товари

та підписано з Україною Угоду про вантажні перевезення автомобільним

транспортом, яка надала українцям право здійснювати перевезення до

європейських держав без необхідності отримувати спеціальні дозволи.

Попри війну, незмінною метою українського народу залишається вступ до

ЄС. Наша держава продовжує впроваджувати всі необхідні для цього процесу

реформи і має досить хороший прогрес. 23 червня 2022 року лідери 27 країн-

членів ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство.

Європейський Союз від самого початку широкомасштабного вторгнення

Росії став найбільшим союзником і торговельним партнером України, що

допомагає їй боротися з ворогом. Європейські країни запровадили суворі санкції

проти агресора, надали значну військову допомогу і притулок українським

біженцям. Нині першочерговим завданням є інтеграція України до внутрішнього

ринку ЄС.

Актуальність теми даної роботи полягає у тому, що Зона вільної торгівлі є

складовою інтеграції України до ЄС.

НУБІП України

Українці отримали безліч переваг внаслідок вільних торговельних відносин з ЄС. Так, наприклад, багато українських промислових і сільськогосподарських товарів отримали доступ до ринку ЄС. Водночас було запущено активізацію внутрішніх процесів щодо врегулювання стандартів безпечності продукції, контролю на внутрішньому ринку та впровадження реформ у сфері торгівлі.

Проте поряд з перевагами існує ряд недоліків існування ПЗВТ. Одним з таких є мала присутність українських товарів на полицях європейських магазинів. Це пов'язано з тим, що вона переважно експортує до європейських країн сировину, а не готову продукцію. Звідси виходить, що українці багато втрачають. Було б набагато вигідніше продавати вироби з високою доданою вартістю, іншими словами, продукцію з глибоким ступенем переробки.

Тому важливо проаналізувати ту частину Угоди про асоціацію, що стосується створення ПЗВТ, щоб виявити всі існуючі недоліки. Адже за весь час її функціонування відбулося багато змін. З огляду на сучасні реалії виникає потреба у перегляді її положень. І під час процесу оновлення даного документа слід врахувати усі попередні помилки і прорахунки.

Предметом дослідження є Зона вільної торгівлі як інструмент інтеграції України до ЄС.

Об'єктом магістерської роботи є відносини між Україною та ЄС із формування ЗВТ.

Мета магістерської роботи – виявити і проаналізувати проблеми та перспективи розвитку зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- дослідити сутність і зміст зони вільної торгівлі з Європейським Союзом;
- ретроспективно проаналізувати процеси створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом;

розглянути досвід країн Центральної та Східної Європи у створенні зони вільної торгівлі;

вивчити пріоритетні напрями розвитку співпраці в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом;

проаналізувати тенденції та динаміку зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу;

дослідити дії Європейського Союзу як торговельного партнера із надання преференцій Україні в умовах війни;

здійснити аналіз впливу створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом на економіку України;

визначити перспективи подальшого розвитку торговельних відносин України з Європейським Союзом;

з'ясувати проблеми розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1991 по 2023 роки. Нижньою хронологічною межею обрано 1991 рік, коли було ухвалено Акт проголошення незалежності України. Верхньою хронологічною межею обрано 2023 р., коли Україна офіційно отримала статус кандидата в ЄС.

При написанні магістерської роботи використовувалися такі джерела інформації:

дослідження аналітичних центрів та громадських організацій, зокрема Центру Разумкова, Міжнародного центру перспективних досліджень;

українські сайти новин такі, як Укрінформ, УНІАН, Українська правда тощо;

офіційні сайти органів державної влади;

сайт представництва Європейського Союзу в Україні.

НУБІП України

У дипломній роботі було використано комплекс загальнонаукових *методів* пізнання, а саме: методи аналізу, синтезу, узагальнення, індукції, конкретизації, абстрагування, історичний.

Структура магістерської роботи відповідає меті та завданням дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури. Загальний обсяг роботи – 77 сторінок, з них основного тексту – 67 сторінок. Список використаних джерел та літератури складається з 10 сторінок і містить 69 найменувань.

Апробація результатів роботи. Основні результати магістерської роботи були апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях «Глобальні та регіональні виміри сучасної системи міжнародних відносин» (м. Миколаїв, 2023 р.) і «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни» (м. Київ, 2023).

Публікації. За результатами проведеного кваліфікаційного дослідження опубліковано тези доповіді, зокрема:

Гладченко Б.Р. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС – як інструмент європейської інтеграції. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні та регіональні виміри сучасної системи міжнародних відносин» (17.11.2023) м. Миколаїв, Україна.

Гладченко Б.Р. Лібералізація торгівлі ЄС з Україною в умовах війни. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни» (23.02.2023) м. Київ, Україна. С. 221-222.

РОЗДІЛ 1. ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Поняття та сутність зони вільної торгівлі

Відповідно до того, як у середині ХХ століття розвивалася та інтенсифікувалася торгівля у світі, все більше країн почали вдаватися до укладання багатосторонніх торговельних угод. У зв'язку з тим, що процедура приєднання до СОТ виявилася складною і довготривалою, особливо для країн з перехідною та слабкорозвиненою економікою, найкращим рішенням для них стало посилювати свої торгові зв'язки та потоки шляхом підписання преференційних торговельних угод і створенням зон вільної торгівлі. Преференційні торговельні угоди - це домовленості між двома або більше країнами, у яких тарифи на товари, вироблені в країнах-членах угоди є нижчими, ніж тарифи для третіх країн.

Зони вільної торгівлі (далі ЗВТ) є преференційними торговельними угодами, в яких митні збори і податки скасовуються для країн-членів, але зберігаються щодо третіх країн. ЗВТ дає багато переваг, а саме: підвищення мобільності людських ресурсів, зростання обсягів торгівлі товарами та послугами, спрощення митних процедур, поліпшення доступу до ринків певних комерційних послуг і сприятливий інвестиційний клімат.

Становлення такої форми економічної інтеграції як зона вільної торгівлі пов'язують з прийняттям Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі ГАТТ) в 1947 році, яка понад 50 років після закінчення Другої світової війни була ключовим документом регулювання зовнішньоекономічних відносин між країнами. Саме в ній вперше було надано правове визначення зон вільної торгівлі та вимоги щодо їх функціонування.

З плином часу торгівля стала більш складною та різноманітною через що ГАТТ вже не могла ефективно реагувати на нові виклики у світовій економіці.

Тому у 1995 році на її зміну прийшла Світова організація торгівлі (далі СОТ), яка продовжила вживати заходи направлені на протидію протекціоністській політиці і ліквідації існуючих бар'єрів, які перешкоджають розширенню світової торгівлі.

Післявоєнні трансформації в економічних відносинах призвели до розширення і поглиблення взаємозв'язків і взаємозалежностей між державами.

Зокрема, міжнародна торгівля, протягом другої половини ХХ століття, перетворилася на одну з найдинамічніших та найактивніших сфер світової економіки.

Провідні країни Європи, США, Японія сприяли формуванню та розвитку інтеграційних процесів у виробництві, торгівлі, сфері послуг, транскордонних прямих інвестиціях, фінансах. Китай, що має потенціал стати провідною політичною силою в Східноазійському регіоні, також посилив свою залежність від західних ринків. Багатосторонній та недискримінаційний характер співпраці був закріплений не лише в міжнародних торговельних угодах в рамках ГАТТ/СОТ, а й у національних законах.

На фоні зниження рівня конкуренції між країнами, у 1980-х роках почала зростати зацікавленість до регіональних угод щодо зон вільної торгівлі. Акцент дедалі більше робився на розширення ринків збуту, економічну інтеграцію та, як це відбувалось у Західній Європі, на подолання політичних протиріч. Угоди про ЗВТ не містили положень про введення нових торгових бар'єрів для третіх країн, тому вони не розглядалися як протекціоністські. У післявоєнний період у світі панував страх вірогідності створення торгових блоків і введення торгових заборон, що спонукало держави до вступу у регіональні інтеграційні об'єднання та укладання торгових угод для того, щоб забезпечити собі стабільність і економічне зростання в майбутньому.

Поступово все більше країн, незалежно від рівня економічного розвитку, почали вдаватися до політики відкритої торгівлі як ключового елементу своїх стратегій розвитку. Чилі, Мексика та Сінгапур активно включились у переговори

щодо ЗВТ, оскільки розглядали їх як засіб реалізації своєї політики у світовій торгівлі. Така тенденція викликала ланцюгову реакцію, результатом якої стали країни, що спочатку не виявляли інтересу до угод про ЗВТ, але згодом були вимушені приєднатися до них через можливі негативні економічні наслідки, які могли б виникнути внаслідок їхнього неприєднання [19].

Нині СОТ займає провідне місце у системі всесвітнього правового регулювання міжнародних економічних відносин. Встановлені норми та правила цієї організації, які мають загальний і обов'язковий характер, фактично виступають як правовий стандарт, до якого мають прагнути всі держави в торговельних відносинах між собою, незалежно від того, чи є вони двосторонніми, чи багатосторонніми. Оскільки всі країни-члени Європейського Союзу і сам він є учасниками СОТ, міжнародне регулювання торговельних відносин як в рамках ЄС, так і за його межами повинно відповідати тим принципам і правилам, що були встановлені СОТ [41, 62].

Для того, щоб зона вільної торгівлі була визнана як сумісна з принципами і правилами СОТ, її учасникам необхідно дотримуватися низки умов, визначених у пункті 7 статті XXIV ГАТТ. Ці умови включають, зокрема, обов'язок подати попередній проєкт створення зони вільної торгівлі до розгляду СОТ. Створені відповідно до процесуальних вимог ГАТТ/СОТ ЗВТ мають і в подальшому перебувати під наглядом СОТ. Формою такого нагляду є подання регулярних звітів щодо функціонування регіональних угод [13]. Крім того, учасники ЗВТ зобов'язуються негайно повідомити СОТ про внесення істотних змін або доповнень до угод [9 с. 532].

Створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) призводить до численних позитивних наслідків в економіках країн-учасниць. Серед них варто виділити наступні:

- країни-учасниці можуть зосередитись на виробництві певних товарів та наданні послуг для товарного обміну ними на світовому ринку;

- посилення конкуренції стимулює країни-учасниці розробляти та впроваджувати інноваційні методи виробництва, маркетингу, збуту і використання нових технологій;

- продукція стає більш різноманітною і дешевшою;

- підвищення ефективності використання ресурсів країнами-учасницями.

Процес регіональної економічної інтеграції в Європі розпочався у 1950-х роках з підписання трьох угод, наслідком яких стало створення наступних

інституцій: Європейська спільнота з вугілля та сталі (ЄОВС) у 1951 році,

Європейська економічна спільнота (ЄЕС) та Євроатом у 1958 році. Європейська

інтеграція була обумовлена історичними подіями, і розглядом європейськими політиками у ході довгих переговорів економічних і безпекових питань. Головна

мотивація, що вплинула на посилення співпраці та взаємодії між країнами,

полягала в бажанні уникнути урядових невдач, які призвели до двох світових війн

у XX столітті. Іншими факторами, які послугували даній тенденції, стали: поділ

Європи на Схід та Захід після Другої світової війни, потреба у захисті від загрози та експансії Радянського Союзу, бажання швидкого покращення якості життя і

розвитку економіки з метою забезпечення довготривалого миру та безпеки,

запобігання фашизму та комунізму, а також примирення Франції та Німеччини,

яке стало основою стабільності всередині Західної Європи.

У 1960 році країни, які не приєдналися Європейського Співтовариства, що

було створене у результаті об'єднання трьох інституцій - ЄОВС, ЄЕС і Євроатома,

спільно створили Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ). У 1961 році до

ЄАВТ приєдналася Фінляндія, а в 1970 році - Ісландія. У 1973 році між

Європейським Співтовариством та ЄАВТ була укладена угода про вільну

торгівлю, а з 1994 року між Європейським Союзом та ЄАВТ була створена

Європейська економічна зона (ЄЕЗ), яка сприяла вільному переміщенню людей,

товарів, послуг та капіталу. На сьогоднішній день до ЄАВТ входять Ісландія,

Ліхтенштейн, Швейцарія та Норвегія. Серед них лише Швейцарія є єдиною країною, яка не є частиною внутрішнього ринку Європейського Союзу. Економічна та політична інтеграція в Європі відбувалася послідовно - шляхом підписання угод і поступового розширення Європейського Союзу.

Об'єднання виникло не лише у зв'язку з підписанням Маастрихтського договору, а є результатом поступової інтеграції, яка розпочалася ще в 1945 році [33].

Феномен Європейського Союзу полягає в тому, що він є єдиним митним союзом із спільною торговельною і тарифною політикою. Згідно з 3 статтею

Лісабонського Договору компетенція у сфері спільної торговельної політики належить виключно ЄС. Це означає, що держави-члени передали свої повноваження у сфері регулювання торговельних відносин інститутам цієї організації.

Важливим елементом митної системи Європейського Союзу є Єдиний митний тариф, який визначено у статті 31 Угоди про створення Європейського Союзу. Цей тариф є фундаментом незалежної митної та загальної торговельної політики ЄС. Доходи, отримані від застосування цього загального митного тарифу, спрямовуються безпосередньо до бюджету ЄС, а не до бюджетів окремих держав-членів, і вони є основним джерелом фінансування Європейського Союзу

[36]. Угоди про ЗВТ можуть бути різного характеру. Серед них є ті, що обмежуються в основному встановленням умов для міжнародної торгівлі, тоді таку інтеграцію можна назвати «неглибокою». Це особливо актуально для країн, що розвиваються, оскільки зниження мит на їхні товари для виходу на великі ринки вже саме по собі стимулює їхню економіку. З іншого боку, є «глибока інтеграція», якій віддають перевагу розвинені країни. У цьому випадку зниження та скасування мит для країн, що розвиваються, стає своєрідною винагородою за

поліпшення умов для інвестицій та захисту прав інтелектуальної власності [59].

Останнім часом спостерігається тенденція до розширення сфер, які охоплюються угодами про вільну торгівлю. Їх називають «ЗВТ+» або угодами «нового покоління». Цим поняттям позначають не лише спрощення торгівлі товарами, а й спрощення торгівлі послугами, полегшення руху капіталу та здійснення платежів. Поглиблена ЗВТ передбачає гармонізацію в регуляторних сферах, таких як стандартизація, оцінка відповідності товарів стандартам, конкурентна політика, державні закупівлі тощо. У цьому випадку як приклад можна навести Угоду про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС [19].

Отже, головною причиною створення зон вільної торгівлі є процеси, що відбуваються у світовій економіці, яким притаманні інтернаціоналізація виробництва та прискорення формування регіональних торговельно-економічних угруповань. Країни-сусіди все більше об'єднують свої ресурси, засоби і зусилля для проведення спільної економічної політики. ЗВТ дозволяють їм вирішувати питання виходу на міжнародні ринки, при цьому географічна близькість партнерів не завжди є обов'язковою, на відміну від більш складних форм міжнародної інтеграції, які передбачають наявність спільних кордонів.

1.2 Передумови формування вільної торгівлі між Україною і ЄС

1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум, на якому українці підтвердили Акт проголошення незалежності України, ухвалений 24 серпня 1991 року Верховною Радою. Ясна річ, що тоді молодій країні, що тільки почала робити перші кроки на шляху до демократичних перетворень, було складно одразу розробити повноцінне законодавство, яке б відповідало запланованій стратегії формування та розвитку державності.

На заваді розбудови української економіки і її переходу до ринкових відносин стали виклики, з якими зіткнулася держава на початку 1990-х років.

Першим викликом було руйнування старої економічної системи і відсутність нової. Радянська економічна модель була неефективною і неспроможною задовольнити потреби суспільства. Ознаки кризи стали добре помітними вже у 1992 році, коли після вивільнення з-під державного контролю більшість підприємств потрапили в складне фінансове становище, а частина з них навіть не змогли зайняти місце на ринку через відсутність попиту на їхню продукцію.

Другим став розрив господарських зв'язків України з країнами СНД. Раніше 80 % торгівлі України припадало на Росію. Понад 2 тисячі найбільших українських підприємств були підпорядковані центральним органам управління в Москві. Тому після розпаду Радянського Союзу вони втратили своїх споживачів і фінансування. Все ускладнювало ще й те, що промисловість України створювала лише невелику частину кінцевої продукції. В країні переважно виготовлялися напівфабрикати та комплектуючі, які необхідно було піддавати подальшій обробці. На додачу до цього всього, Україні бракувало нафти і газу, і вона була змушена їх купувати за світовими цінами. Різне зростання цін на енергоносії та інші ресурси призвело до того, що підприємства не мали достатньо оборотного капіталу для подальшого функціонування, що відобразилося у спаді виробництва на 35% у 1992-1993 роках порівняно з 1991 роком.

Третім – допущення українським керівництвом багатьох помилок в економічній політиці. З моменту проголошення незалежності України постійно велася активна дискусія і боротьба між прихильниками відновлення старої економічної системи і тими, хто підтримував ринкові реформи і приватизацію.

Внутрішні політичні конфлікти та присутність комуністів при владі часто уповільнювали економічний та політичний розвиток країни [34].

Із зазначених вище причин, вступ України до Європейського Союзу міг би сприяти зростанню її національної економіки та активному впровадженню ринкових реформ, а також відкрити доступ до європейських програм фінансування. Привабливим ЄС для України є не лише із точки зору економічної

потужності та технологічних можливостей, а ще й завдяки високому рівню розвитку демократії, соціальної системи, яка націлена на вирівнювання та підвищення стандартів життя населення усіх країн, що входять до об'єднання.

Окрім того, ЄС є найбільшим успішним інтеграційним об'єднанням у світі, що володіє величезним, розгалуженим та високо платоспроможним ринком, гнучкими можливостями для кредитування, потоками капіталу, мобільністю робочої сили тощо.

Вперше Україна виразила свій намір розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року. Правовою основою відносин між ними стала Угода про партнерство і співробітництво, підписана 1994 року. В ній не лише було задекларовано підтримку європейськими країнами курсу нашої держави на зміцнення незалежності, але й визначено основні принципи, етапи та форми співробітництва з Україною на період формування нею ринкової економіки та громадянського суспільства. В Угоді були встановлені принципи найбільшого сприяння просуванню на ринки ЄС певних груп товарів і розглядалися питання лібералізації торгівлі та умови для створення зони вільної торгівлі між Україною і Європейським Союзом [53].

На початку 90-х років минулого століття потрібно було виконати принаймні три умови, аби почати обговорення питань, пов'язаних зі вступом до цієї організації:

- здійснити перехід до ринкової економіки та ліберальної демократії;
- досягти рівня доходу на душу населення, який хоча б трохи був би наближеним до рівня найбідніших країн-членів Європейського Союзу;
- розвинути структуру промисловості та сільського господарства, яка б мінімально відповідала структурі господарства ЄС і здатна була забезпечити інтеграцію економік з найменшими втратами.

Україна відразу виявила бажання розвивати економічні відносини з іншими державами світу. У 1993 році український уряд подав до секретаріату ГАТТ офіційну заяву про наміри приєднатися до цієї організації. Важливо відзначити, що зазвичай процес вступу будь-якої країни до Світової організації торгівлі складає 4-6 років, тоді як для України він трохи затягнувся. Це було викликано, насамперед, утворенням після здобуття незалежності фінансово-промислових груп, які діяли за принципами соціалістичної економіки і чії власники не були зацікавлені в поширенні загальноприйнятих норм конкуренції на території України. Ситуація змінилася лише після Помаранчевої революції 2004 року, коли Віктор Ющенко переміг на виборах і став президентом. Його команді вдалося внести усі необхідні зміни до національного законодавства, що дозволило Україні набутти повноправне членство у Світовій організації торгівлі у 2008 році.

Вступ держави до СОТ був важливою передумовою для будь-яких переговорів з ЄС про створення зони вільної торгівлі. Адже ця організація встановлює правила та умови для міжнародної торгівлі, і тому приєднання до цієї організації є гарантією участі України в світовому процесі глобалізації.

Незважаючи на те, що для переважної більшої частини населення інтеграція в європейський економічний і політико-правовий простір завжди була пріоритетним напрямком розвитку країни, переговори щодо укладення нової посиленої угоди не були легкими. Великим гальмом цього процесу була українська бізнес-еліта, зокрема лідери олігархічних груп. Останні прагнули зберегти в Україні економічну систему, яка дозволяє здійснювати міжнародні фінансові операції через офшорні компанії без належного контролю над оподаткуванням доходів.

Протягом 2007–2012 років відбулися 21 раунд переговорів щодо підготовки Угоди про асоційоване членство і 18 раундів переговорів щодо створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі. Під час цих зустрічей представники України намагалися зберегти можливість вести бізнес на своїх

умовах, тоді як представники ЄС намагалися переконати їх поступово приймати та впроваджувати європейські стандарти в українську економіку. Ситуація кардинально змінилася у 2013 році, коли піднялося питання вступу України до створеного Росією Митного союзу. Тоді політична й економічна еліта України підтримала інтеграцію країни до Європейського Союзу.

Анексія Росією Кримського півострова та війна на сході України стали найбільшим рушієм європейської інтеграції України. Угоду про асоціацію між Україною та ЄС було підписано у два етапи. Спершу у березні 2014 року прем'єр-міністр Арсеній Яценюк підписав політичну частину, а вже у червні президент України Петро Порошенко економічну.

Важливою складовою частиною Угоди про асоціацію є положення про зону вільної торгівлі. Метою її створення є формування спільного ринку України та ЄС, який забезпечуватиме вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили між сторонами. ЗВТ почала діяти в січні 2016 року, тоді як сама Угода набула чинності після її ратифікації всіма державами-членами ЄС у вересні 2017 року [26].

План інтеграції України в економіку ЄС охоплює кілька ключових аспектів.

Він передбачає зменшення та усунення більшості торгових обмежень у зоні вільної торгівлі та широкий процес адаптації регуляторних норм України до стандартів Європейського Союзу. Усе це неодмінно призведе до скасування нетарифних бар'єрів для українського експорту, що прямує до європейських країн [70, с. 1-5].

Таким чином, Угода про асоціацію та зона вільної торгівлі виступають важливими інструментами для інтеграції України до ЄС. З одного боку, вони сприяють зміцненню та поглибленню політичних і економічних зв'язків між Україною та європейськими державами, а з іншого - формуванню спільних цінностей, що особливо є актуальними після початку повномасштабної війни Росії проти України 24 лютого 2022 року.

НУБІП України

1.3 Досвід Центральної та Східної Європи у створенні зони вільної торгівлі

Політики та економісти вважають Угоду про асоціацію і можливість вступу до ЄС важливим чинником, що може вплинути на зростання економіки і зміну їхньої структури шляхом скасування торговельних обмежень між країнами та адаптації законодавства в різних сферах, що не обмежуються виключно торговельною. Звідси особливий інтерес становить аналіз досвіду країн з Центральної та Східної Європи, які підписали Угоду про асоціацію [2, 112-113].

1 січня 2004 року відбулася п'ята хвиля розширення ЄС, до якої було залучено 10 держав, з них 8 – країни ЦСЄ: Естонія, Латвія, Литва, Республіка Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словаччина та Словенія. У 2007 році на шостій хвилі до ЄС вступили Болгарія та Румунія. На 2013 рік припала сьома хвиля, під час якої лише Хорватія отримала членство. Варто відзначити, що для більшості держав п'ятого розширення ЄС процес підготовки до вступу тривав близько 11 років, а для Болгарії та Румунії – 14-15 років [45].

Всі угоди про вільну торгівлю, які Європейський Союз укладає з третіми країнами, передбачають встановлення спеціальних торгових умов між ЄС та країнами-підписантами. Усунення торгових обмежень і бар'єрів між країнами приносить користь обом сторонам. Для держав ЄС такі відносини є вигідними з точки зору розширення їхньої присутності на зовнішніх ринках.

Країни ЦСЄ сприймали Угоди про вільну торгівлю з ЄС як інструмент для реформування власної економіки та підвищення її конкурентоспроможності. З огляду на перспективу вступу нових членів організація запровадила так зване «асиметричне відкриття ринків», тобто надала їм односторонні пільги та відкрила раніше свій ринок для їх товарів та послуг [52].

Щоб краще зрозуміти шлях інтеграції країн ЦСЄ до ЄС потрібно заглибитись в історію та проаналізувати історичні передумови та основні етапи цього процесу. Після Другої світової війни країни ЦСЄ опинилися під впливом Радянського Союзу і в них були встановлені комуністичні режими. Вони мали соціалістичну модель економіки, яка характеризувалася суспільною власністю на фактори виробництва, централізованим плануванням, домінуючою роллю держави у господарстві та обмеженими ринковими відносинами.

У 1989 році в країнах Вишеградської групи (Чехія, Словаччина, Польща, Угорщина та Словенія), а також у країнах Південної Європи (Румунія та Болгарія) внаслідок масових протестів, національних рухів, виборів була зруйнована соціалістична система. А в 1991 році розпався СРСР і три країни Балтії (Естонія, Латвія та Литва) здобули незалежність. Після цих подій всі десять країн перейшли до капіталістичної ринкової економіки, якій притаманні приватна власність та системи ринкового типу. Політичний та економічний ландшафт цих країн кардинально змінився. Дефіцит — дуже характерний для соціалістичного періоду — зник, але з'явилися нові типи невизначеності, нерівності та зокрема безробіття.

Після краху соціалістичної системи Європейський Союз взяв курс на розширення з метою стабілізації європейського континенту. Приєднання нових членів до об'єднання супроводжувалося доведенням відповідності їхнього законодавства та інституційних структур вимогам ЄС, а також ринковими трансформаціями, які були підтримані фінансовою допомогою, реформами державного управління та прямими іноземними інвестиціями.

У деяких країнах ЦСЄ була застосована «шокова терапія» - стратегія, яка передбачала проведення радикальних реформ економіки та фінансів, спрямованих на швидкий перехід до ринкової економіки. Основними рисами «шокової терапії» були: лібералізація цін і торгівлі, стабілізація інфляції та приватизація у короткі терміни. Її прихильниками були Польща та Чехословаччина.

Протягом перших п'яти років переходу до ринкової економіки в країнах ЦСЄ спостерігалося катастрофічне падіння виробництва. Але після завершення цього періоду вони почали наздоганяти економічний рівень членів ЄС. І чим швидше впроваджувалися реформи, тим швидше відбувалося економічне відновлення.

Країни, які приєдналися до Європейського Союзу між 2004 і 2013 роками, продемонстрували вражаючі досягнення в економіці. Головними важелями економічного зростання були значний приплив прямих іноземних інвестицій, збільшення державних видатків, політична стабільність та покращення державних інститутів. Найбільшими активними постачальниками прямих інвестицій у країни ЦСЄ стали Нідерланди, Німеччина та Австрія [66, с.43-48].

За чотири роки після приєднання до Європейського Союзу країни Вишеградської групи продемонстрували значні зростання ВВП на душу населення. У Чехії цей показник збільшився на 29%, в Угорщині на 19%, в Польщі на 32%, а в Словаччині на 44%. Важливо відзначити, що після вступу до ЄС всі ці країни показали помітно вищі темпи економічного зростання, порівняно з періодом до вступу. В країнах Балтії стрімке економічне зростання відбулося відразу після приєднання до ЄС. Латвія, Литва й Естонія отримали назву «балтійські тигри». Протягом чотирьох років ВВП на душу населення збільшився на 63% в Естонії, на 58% в Латвії та на 52% в Литві.

Результатом досягнення успіху новими членами Європейського Союзу стало інтенсивне залучення прямих іноземних інвестицій та наступне економічне зростання, побудоване на основі цих інвестицій. Як показав досвід країн ЦСЄ, передача технологій за допомогою прямих інвестицій при підтримці належних нормативно-правових актів спричинила суттєве зростання продуктивності факторів виробництва у менш розвинутих країнах ЄС [8].

Таким чином, можливість стати членами ЄС для країн ЦСЄ стала потужним катализатором реформ, підкріпленим фінансуванням від ЄС та залученням

НУБІП України
приватного капіталу в реальний сектор економіки з країн «ядра» ЄС. Такі процеси, як правило, активізують сили, що стимулюють економічний розвиток, і призводять до значного поліпшення економічних показників країн, які хочуть інтегруватися в Європейський Союз.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

НУБІП України

Розвиток міжнародної економічної інтеграції є результатом еволюції міждержавних відносин, коли в умовах глобалізації економіки бізнес виходить за межі національних кордонів і зростає економічна взаємозалежність країн у глобальному масштабі. За цих обставин держави почали використовувати регіональну економічну інтеграцію як інструмент для перетворення своїх потенційних конкурентів на партнерів, з якими можна узгоджувати заходи щодо реалізації економічних та соціальних програм, спільно вирішувати складні завдання і врегульовувати суперечності. Згідно зі світовою практикою, інтеграційні блоки є більш конкурентоспроможними, оскільки вони підвищують соціально-економічний розвиток країн-учасниць.

Зона вільної торгівлі є однією з форм глобальної економічної інтеграції. У рамках ЗВТ між країнами-членами прибираються торговельні бар'єри. Кожна країна-учасниця залишає за собою право самостійно встановлювати митні ставки для товарів, що імпортуються з інших країн, які не є частиною цієї торговельної угоди. Також існують митні кордони і пости, які контролюють походження товарів, що перетинають державні кордони країн-учасниць.

Європейський Союз виступає одним із найбільших промоутерів преференційної торгівлі у світі. На сьогоднішній день він є учасником понад 50 преференційних торговельних угод, які включають зони вільної торгівлі та митні союзи.

Україна почала переговори щодо ЗВТ з ЄС у 2008 році, коли вона приєдналася до СОТ. Спершу країна не мала чіткої стратегії та мети. Український бізнес довгий час залишався пасивним учасником. Лише після початку Революції гідності він активізувався та став вносити свої пропозиції. Нині вступ України до ЄС є одним з найголовніших зовнішньополітичних пріоритетів, а ЗВТ є важливим кроком у цьому напрямку, оскільки відкриває для українських підприємців доступ

до європейського ринку, знижує або скасовує тарифні бар'єри для товарів українського походження, призводить до зростання обсягів торгівлі між сторонами, а також виступає інструментом гармонізації українського законодавства до європейських норм.

У цьому контексті корисним є досвід інтеграції країн ЦСЄ до Європейського Союзу. Щоб стати частиною європейської спільноти вони мали виконати багато вимог, серед яких боротьба з корупцією, зменшення втручання держави в господарську діяльність, обмеження впливу олігархічних структур, зміцнення прав власності та підвищення гнучкості на ринку праці тощо. У державах цього регіону радикальні реформи проводилися під тиском наглядом Європейської Комісії. На початку свого шляху інтеграції до ЄС країни ЦСЄ зіштовхнулися з великими технологічними розривами, але поступово вони змогли їх наздогнати завдяки переливу прямих іноземних інвестицій від Заходу. Після приєднання до ЄС країни ЦСЄ продемонстрували значний економічний ріст.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

2.1 Пріоритетні напрями розвитку співпраці в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом

Тарифна лібералізація є головним сенсом існування зони вільної торгівлі, яка передбачає скасування країнами-членами імпорتنих тарифів та квот між собою на більшість товарів. Угода про ПЗВТ усуває будь-які перешкоди на шляху вільного руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили між Україною та ЄС. При цьому режим вільної торгівлі було запроваджено на асиметричній основі, згідно з яким Європейський Союз має негайно і повністю скасувати ввізні мита та тарифні квоти для більшості українських товарів, у той час як Україна буде це робити поступово протягом трьох-семи років. Для українських виробників це унікальний шанс посилити свою присутність на ринку Європи і підготуватися до повноцінної конкуренції.

Як правило, міжнародні угоди про вільну торгівлю містять положення про скасування або суттєве зниження мит та митних зборів, а також спрощення торговельних процедур між учасниками. Однак в останнє десятиліття почала спостерігатися тенденція до розширення сфер, які охоплюються угодами про вільну торгівлю. Вони мають назву «Угоди нового покоління» або «ЗВТ+», а в Європейському Союзі відомі як «поглиблені та всеосяжні». Під поняттям всеосяжної ЗВТ розуміють не просто спрощення торгівлі частиною товарів, а й спрощення торгівлі послугами, руху капіталу та платежів. Водночас поглиблена ЗВТ означає поступову гармонізацію в регуляторних сферах, таких як оцінка відповідності товарів стандартам, конкурентна політика, державні закупівлі [18].

Звідси випливає, що Угода про ЗВТ спрямована на досягнення більш широких цілей, ніж просто скасування або суттєве зниження митних тарифів для понад 95% категорій товарів і спрощення торгівлі послугами. Вона також стосується сфер інвестицій, захисту інтелектуальної власності, державних закупівель, правил конкуренції, прозорості регулювання і сталого і гармонійного розвитку.

Безперечно, Угода про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі з Європейським Союзом має надзвичайний вплив на економіку України. Її дія поширюється на різні сектори, зокрема гірничо-металургійну промисловість, сільське господарство, харчову, хімічну та легку промисловість, а також машинобудування.

Запровадження зони вільної торгівлі призвело до зняття Україною 99,1% своїх мит, а Європейським Союзом - 98,1%. Завдяки зниженню митних зборів ЄС українські виробники кожного року мають заощаджувати приблизно € 487 мільйонів. Однак, з іншого боку, внаслідок скасування мита на імпорту з ЄС Україна буде недоотримувати приблизно € 391 млн.

Існуючі тарифи ЄС для промислових товарів, що експортуються з України, були миттєво скасовані для 94,7% товарних груп. Щодо іншої частини товарів, повне скасування тарифів відбудеться після завершення перехідного періоду, який був запроваджений для обмеженої кількості мінеральних продуктів (три роки), продукції хімічної промисловості (до п'яти років), добрив (до семи років), виробів із дерева (до п'яти років), взуття (до п'яти років) і деяких видів виробів із міді (п'ять років) і виробів з алюмінію (сім років).

У свою чергу Україна запровадила преференційний режим лише для 49,2% промислових товарів, які експортуються з Європейського Союзу. Тільки після завершення семирічного перехідного періоду, частка експорту ЄС, до якої Україна запровадить тарифну лібералізацію, збільшиться до 96%.

У сфері сільського господарства Україна взяла на себе зобов'язання повністю скасувати мита на 88,5% тарифних позицій. Тарифна лібералізація була негайно запроваджена щодо майже половини сільськогосподарської продукції.

Проте для інших продуктів передбачено перехідний період тривалістю до семи років. Важливо відзначити, що не всі імпортні мита будуть знижені до нуля; для 8,7% тарифів на сільськогосподарську продукцію передбачено обмежене лінійне зменшення на 20-60%, що буде застосовано протягом 5-10 років (наприклад, для молочної продукції, яєць, цукру, олій та жирів тваринного походження). Після завершення такого перехідного періоду залишкові рівні тарифів залишаться незмінними.

Також для 2,8% тарифних позицій сільськогосподарської продукції, таких як м'ясо і цукор, будуть застосовуватися тарифні квоти. Процес тарифної лібералізації в ЄС для української сільськогосподарської продукції має свої особливості. У більшості випадків ЄС планує повністю скасувати тарифи на сільськогосподарську продукцію. Крім того, ЄС передбачає коротший перехідний період, ніж Україна: 82,2% всіх відповідних тарифів було негайно скасовано, і тільки 1,2% з них буде знижено до нуля протягом перехідного періоду, що не може тривати більше семи років [6, с.44-46].

Така асиметрія на користь України дозволяє їй швидше отримувати переваги від зниження митних бар'єрів для свого експорту на ринок Європейського Союзу. Це може сприяти збільшенню обсягів українського експорту, підвищенню конкурентоспроможності українських виробників та створенню нових можливостей для розвитку підприємств в Україні. Але перебивають цей позитивний ефект два чинники, що створюють несприятливу ситуацію для України. Перший із них - застосування тарифних квот для значної кількості товарних позицій, загалом до 32 груп агропродовольчого експорту України до Європейського Союзу. Другий - високі технічні бар'єри для доступу на ринок ЄС промислових виробів українського походження [4].

Попри тарифну лібералізацію, серйозним викликом для України залишаються нетарифні бар'єри. Різниця в технічних регламентах, стандартах, системах оцінки відповідності, системах контролю якості та безпеки продукції ускладнюють доступ українських товарів на європейський ринок [54, с.13]. Якщо говорити про сферу промисловості, українські товари поки не можуть отримати сертифікацію для імпорту в ЄС. Хоча нині ведеться активна робота над підготовкою Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА). Підписання даного документу значною мірою спростить для українських виробників доступ до єдиного ринку ЄС, оскільки замінить процедури сертифікації та підтвердження на території ЄС відповідними процедурами, що будуть проводитися безпосередньо на території України. Недарма цей механізм часто називають «промисловим безвізом», хоча цей термін не зовсім є доречним [4].

Складність приєднання до європейської системи оцінки відповідності полягає не лише в ухваленні ряду законодавчих актів, що стосуються стандартизації, сертифікації, оцінки відповідності, метрології та ринкового нагляду, але і в створенні розвинутої інфраструктури, яка здатна ефективно виконувати завдання щодо оцінки відповідності. Держава має вкласти значні кошти у створення комплексу організацій, які будуть відповідати за проведення оцінки відповідності, навчання персоналу, впровадження сучасних інформаційних мереж, включаючи інформацію про особливості технічного регулювання, як на рівні Європейського Співтовариства, так і на рівні окремих держав-членів ЄС, оскільки далеко не всі аспекти регулюються спільними нормами.

Ще однією проблемою, з якою стикаються українські виробники на шляху експорту продукції до ЄС, є тарифні квоти. Хоча тут ситуація не така складна, як прийнято вважати. У багатьох категоріях агропродовольчої продукції Україна володіє певною конкурентною перевагою, проте визначений розмір тарифних квот дозволяє безмитний ввіз товарів лише протягом певного періоду – кількох місяців

року. Якщо всі тарифні квоти категорії певного продукту будуть вичерпані, Україна все одно зможе його поставити, але тоді вона буде змушена платити за нього мито в повному обсязі.

Наприклад, у 2019 році українські виробники скористалися 32 з 40 встановлених тарифних квот. З них лише 11 були використані повністю, і ще дві з них використані на понад 95%. У повному обсязі було використано лише 11 тарифних квот – на кукурудзу, пшеницю, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, вершкове масло, м'ясо птиці, крохмаль.

Отже, по більшості тарифних позицій надані обсяги тарифних квот не були використані зовсім. Це означає, що питання тарифних квот, незважаючи на гучний розголос у ЗМІ, насправді не є настільки гострим для багатьох українських експортерів агропродовольчої продукції. Воно стосується лише окремих секторів агропродовольчого комплексу [51, с. 18-21].

Таблиця 1

Квоти ЄС: як швидко вичерпуються протягом року				
	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Мед	100%	100%	100%	100%
	03.01	03.01	03.01	04.01
Виноградний та яблучний соки	100%	100%	100%	100%
	03.01	03.01	07.04	04.01

Оброблені томати	100%	100%	100%	20,7%
	03.04	04.04	11.03	
Оброблений крохмаль	100%	100%	100%	1,1%
	12.11	13.06	16.06	
Цукор	85%	100%	100%	43,4%
		30.01	26.01	
Ячмінна крупа та борошно	99,9%	100%	100%	28%
		17.06	26.05	
Продукти переробки з солоду та крохмалю	100%	99,9%	100%	0%
	07.12		12.05	
Оброблена продукція із зернових	40,1%	99,4%	100%	5,4%
			23.11	
Крохмаль	99,9%	100%	100%	10,8%
		27.12	28.12	
Солод та пшенична клейковина	100%	90,3%	72,2%	0%
	28.03			
Джерело: [30]				

Необхідно згадати і про такі заходи тарифного регулювання, як приватні стандарти, які функціонують незалежно від законодавчого регулювання в ЄС та виступають своєрідною «скринькою Пандори» для експортерів. Про них в Україні чомусь дуже часто забувають. Йдеться про отримання певних соціально-економічних, екологічних та моральних принципів під час виробництва товару. У світі великих обсягів реалізації товарів і їхнього впливу на споживчі вибори, супермаркети формують політику сталого розвитку, спрямовану на створення справедливим торговим умовам на всіх етапах ланцюга постачання. Наприклад, в ЄС існує ініціатива SupplyChange, яка ставить перед собою завдання зробити супермаркети більш свідомими у формуванні цінових політик і умов співпраці з постачальниками з країн, що розвиваються [4].

Таким чином, пріоритетними напрямками співпраці в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом є лібералізація торгівлі, збільшення обсягів експорту та імпорту між сторонами, регуляторне наближення до європейських норм.

2.2 Тенденції та динаміка зовнішньої торгівлі України з країнами

Європейського Союзу

Повномасштабна військова агресія Росії проти України спричинила значні зміни у структурі зовнішньої торгівлі. Відносини з Європейським Союзом вийшли на новий рівень. Кордон з ЄС став практично єдиним засобом зв'язку України із зовнішнім світом. А оскільки Євросоюз і раніше був найголовнішим партнером України, очікувано відбулось посилення співпраці між сторонами і прискорення євроінтеграційних процесів в Україні.

У 2021 році, як і в попередні роки, частка ЄС у товарному експорті України становила близько 40%. Проте у квітні 2022 року, внаслідок морської блокади

країни, вона стрімко зросла до 81%. І хоча цей показник поступово зменшувався, станом на кінець 2022 року ЄС залишився головним торговим партнером України і на нього припало 63% експорту. Важливо відзначити, що експорт до європейських країн був майже єдиним напрямком, де у 2022 році було зафіксовано номінальний приріст.

У імпорті роль Європейського Союзу також зросла але не була настільки вражаючою, як у випадку експорту. Протягом останніх кількох років вона коливалася на рівні 40%. Проте через широкомасштабний напад Росії, ця частка сягнула до максимуму на рівні 56% у липні 2022 року, після чого почала поступово знижуватися.

Війна не лише вплинула на напрямки українського експорту, але також змінила ролі країн-членів ЄС як торговельних партнерів України. Держава зміцнила торгово-економічну співпрацю із сусідніми країнами. В експорті частка Польщі, яка й до того була одною із найбільших покупців української продукції в ЄС, зросла з 20% до 24%. За одинадцять місяців 2022 року вартість експорту в Польщу досягла 6,2 мільярда доларів США, що на третину більше, ніж у попередній рік. У результаті Польща стала найбільшим імпортером української продукції. Вона випередила Китай, який кілька років поспіль обіймав перше місце серед одержувачів товарів з України.

Але найпомітнішим виявилось зростання вітчизняного експорту до Румунії, що, ймовірно, пов'язано з блокуванням чорноморських портів України та перенаправленням торговельних потоків через порт Констанца. Протягом січня-листопада 2022 року вивіз українських товарів в Румунію збільшився на 15 %, що призвело до того, що ця країна стала другим за важливістю торговельним партнером України у світі та в ЄС.

Відбулося підвищення значущості інших сусідніх країн у товарообігу України. Наприклад, Угорщина стала четвертим за важливістю напрямком експорту, і її частка зросла з 6% до 8%. Вартість експорту в Угорщину виросла на

47% порівняно з одинадцятьма місяцями 2021 року. Експорт у Словаччину зріс на 62%, у Болгарію – на 85%. Разом з тим експорт в Італію скоротився на 47%, що призвело до того, що ця країна втратила друге місце серед напрямків українського експорту в ЄС, опустившись на п'яту позицію. Експорт в Німеччину скоротився на 18%, хоча вона зберегла свою третю позицію в рейтингу.

У географічній структурі імпорту з ЄС теж відбулися зміни, але вони були не настільки великими. Польща стала найбільшим постачальником товарів в Україну, хоча її частка виросла з 17% у 2021 році до 20% за одинадцять місяців 2022 року, а вартість імпорту збільшилася на 12% порівняно з відповідним періодом попереднього року. Німеччина, яка раніше була головним постачальником серед країн ЄС, перемістилась на друге місце і імпорт з неї скоротився на 24%.

Товарна структура торгівлі з ЄС також зазнала змін під впливом нових економічних умов, до яких можна віднести руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, міграцію робочої сили, проблеми з логістикою тощо. Крім того, на торгівлю вплинули політичні рішення. Наприклад, у 2022 році ЄС запровадив тимчасову лібералізацію торгівлі та вантажних перевезень. Ці заходи допомогли покращити та спростити доступ українських товарів та послуг до внутрішнього ринку ЄС.

У товарній структурі українського експорту до країн Європейського Союзу на фоні падіння експорту чорних металів збільшилися обсяги експорту сільськогосподарської та харчової продукції. Якщо у 2021 році частка продукції сільського господарства та харчової промисловості становила 29%, то у 2022 році цей показник досяг 45%. Це стало можливо завдяки збільшенню поставок зернових культур експорт яких до європейських країн більше ніж подвоївся.

Збільшення обсягів експорту зернових культур стало результатом більшого експорту кукурудзи, щодо якої Європейський Союз застосовує нульове мито. Тому скасування тарифних квот на цю продукцію не справило значного впливу на

ринок. Експорт олій і жирів, зокрема соняшникової олії, зріс до 46%. Тут необхідно зазначити, що нові торговельні заходи, спрямовані на підтримку України, не надто позначилися на цьому секторі. Адже в рамках Угоди про асоціацію вже передбачалася нульова ставка мита для цього виду товарів.

У той самий час скасування тарифних квот стимулювало експорт продукції тваринництва, зокрема курятини та яєць. Протягом одинадцяти місяців 2022 року обсяг експорту м'яса та субпродуктів до країн ЄС практично подвоївся. Проте частка цих товарів у загальній структурі експорту залишається невеликою і не перевищує 1%.

Паралельно зі зростанням експорту агропромислової продукції, відбулося велике скорочення поставок чорних металів за кордон, що було спричинено зменшенням виробництва і погіршенням логістичних умов. Світовий попит на зерно створив тиск на Росію, що підштовхнуло її до укладання зернової угоди через загрозу голоду. Водночас експорту металів світова спільнота не надала належної уваги. Навіть тимчасове скасування захисних заходів стосовно українських чорних металів в Європейському Союзі, яке набуло чинності у червні 2022 року, не змінило ситуацію. Це в черговий раз довело більшу важливість фізичних можливостей виробництва та експорту порівняно з впливом заходів економічної політики. Як наслідок - за одинадцять місяців 2022 року експорт чорних металів України до країн ЄС зменшився на 42%.

Суттєвою зміною структури імпорту стало стрімке зростання поставок мінерального палива з країн Європейського Союзу. Його частка виросла з 11% у 2021 році до 25% за одинадцять місяців 2022 року. І цьому є кілька пояснень. Перше - відбулася переорієнтація та заміщення поставок з Білорусі та Росії, які до початку широкомасштабної російської агресії були важливими торговельними партнерами України. Друге - ще на початку широкомасштабного вторгнення Росії внаслідок ракетних ударів було зруйновано багато нафтопереробних потужностей

та паливних складів, що призвело до збільшення попиту на паливо. А на додачу до цього ще й зросли світові ціни [58 с. 16-22].

Таким чином, війна дуже сильно позначилася на торгівлі України з країнами Європейського Союзу. Розвинута економічна співпраця з цим регіоном ще до початку російського вторгнення призвела до поглиблення орієнтації України на європейські ринки. Особливо посилилися торгові зв'язки країни з її найближчими сусідами – Польщею, Румунією, Угорщиною. Також відбулася перебудова торговельних потоків: нині в експорті переважають сільськогосподарська продукція та продукти харчування, а в імпорті – мінеральні палива.

2.3 Зростання ролі Європейського Союзу як торговельного партнера України в умовах війни

Європейському Союзу належить надзвичайно велика роль у підтримці економіки України в умовах війни. Нічим не спровокована та невиправдана російська агресія проти України з 24 лютого 2022 року завдала величезних збитків державі, що негативно вплинуло на її спроможність торгувати з рештою світу.

Військові дії на території України та окупація російськими військами її південних регіонів порушили традиційні логістичні шляхи. Це зумовило майже повну зупинку постачання української аграрної продукції закордон, через що бізнесу довелося адаптуватися до нових умов і повністю перебудувувати свою роботу.

Взявши до уваги ситуацію, що склалася на території України з початком повномасштабної війни, ЄС прийняв рішення поглибити економічні зв'язки з Києвом, аби підтримати український народ та владу [31]. Для того щоб хоч якось пом'якшити негативні економічні наслідки спричинені російською війною в Україні, 24 травня 2022 року Рада ЄС ухвалила лібералізацію торгівлі з Україною на рік. Зокрема, було призупинено застосування ввізного мита для низки товарів, до яких воно ще не було скасоване за Угодою про асоціацію між ЄС та Україною і

відмінено всі існуючі імпорتنі квоти, які раніше обмежували обсяг продукції, який міг ввозитися на ринок ЄС за преференційних умов. Крім того, було припинено застосування заходів антидемпінгу та спеціальних заходів (захисту) ЄС до товарів, які походять з України [39].

Такі кроки з боку ЄС позитивно вплинули на українську хімічну, металургійну та аграрну промисловість, товари яких раніше підпадали під тарифні та нетарифні обмеження. Багатьом українським компаніям вдалося вийти на нові ринки. Загалом у 2022 році на Євросоюз припало 63 відсотки українського експорту. Найбільше продукція надходила до Польщі, Румунії, Угорщини, Німеччини, Італії та Іспанії [37].

12 травня 2022 року Європейська Комісія оголосила про створення ініціативи «лінії солідарності», яка мала допомогти Україні здійснювати експорт сільськогосподарської продукції та імпортувати необхідні їй товари із закордону, починаючи від гуманітарної допомоги до кормів та добрив [1]. Представлений план дій сприяв усуненню транспортних затримок на західних кордонах України та переспрямуванню значної частини експортних потоків на річкові порти, залізничний та автомобільний транспорт [15].

У зв'язку зі складною логістичною ситуацією в Україні, європейські партнери пішли на зустріч і прискорили перемовини щодо угоди про вантажні перевезення автотранспортном, яка була укладена 29 червня 2022 року. Даний документ дозволив українським перевізникам здійснювати вантажні перевезення до європейських країн без отримання спеціальних дозволів, що допомогло уникнути зупинки експорту української продукції через автомобільні пункти пропуску. За перший рік дії домовленість довела свою ефективність, про що свідчать збільшення більш як на половину обсягів двосторонніх і транзитних автомобільних вантажоперевезень [62].

Хорошою альтернативою морських перевезень виявився річковий шлях через дунайські порти - Рені, Ізмаїл, Кілія. Завдяки ним Україна нині має змогу

відвантажувати більше 2 млн тонн зернових та олійних культур кожного місяця. В Українській зерновій асоціації сподіваються довести цю цифру до 3 млн тонн у місяць. Однак на заваді ефективній роботі річкового транспорту постійно стають російські атаки на портову інфраструктуру. Звідси виникає потреба у організації протиповітряної оборони так, щоб вона змогла запобігти будь-яким руйнуванням на даних об'єктах [32].

Водночас відбулося зростання залізничних перевезень вантажів. Україна почала використовувати залізницю, щоб обійти російську морську блокаду своїх чорноморських портів. Вагони із зерном розміщуються в поїздах, що прямують на захід, до портів Польщі, Румунії та країн Балтії. До того ж, державна компанія «Укрзалізниця» зайняла важливе місце у порятунку мільйонів громадян і їх переміщення до безпечних місць.

Під час війни особливо посилилася співпраця між українською та молдовською залізницями. Молдова надала велику допомогу Україні в транзиті зерна та постачанні необхідного дизельного палива [16]. Було реалізовано спільний проєкт з відновлення залізничної ділянки Березине – Басарабська, яка не працювала з 1999 року. Завдяки цьому стало можливим здійснення перевезень в обхід невизнаного Придністров'я. На додачу до цього, українці отримали додаткові логістичні можливості для експорту та імпорту продукції через порти Румунії [34].

Помітно розширилася співпраця і з польською залізницею. У цьому плані найбільшим проєктом стало відновлення сполучення Ковель – Ягодин протяжністю 64,4 км, яке допомогло збільшити обсяг вантажних перевезень між країнами.

У 2023 році польські та українські прийняли рішення про відновлення Євроколії з Рави-Руської до Варшави для того, щоб задовольнити потребу українців у комфортній поїздки до польської столиці і розвантажити автомобільні пункти пропуску. Тестування першої поїздки відбулося у квітні цього ж року.

Також «Укрзалізниця» повідомила про успішне завершення реконструкції двох ділянок у Львівській області, які з'єднують Хирів з прикордонними пунктами Старжава та Нижанковичі, розташованими на державному кордоні з Польщею.

Цей важливий проект, відомий як «Лінія 102», дозволить у майбутньому запустити пасажирський потяг Польської залізниці, який буде проходити транзитом через територію України.

Крім того, «Укрзалізниця» здійснила реконструкцію двох ділянок залізничного сполучення з Румунією: Рахів – Берлебаш – держкордон та Тересва – держкордон [17].

Попри певні успіхи на даному напрямку, вантажне перевезення залізницею має багато недоліків. Серед головних проблем – різна ширина колії. У більшості європейських країнах вона становить 1435 мм, тоді як в Україні та Молдові - 1520 мм [64]. З цієї причини українські вагони несумісні з більшою частиною залізничної мережі Євросоюзу і більшість товарів необхідно перевантажувати у вантажівки чи вагони, які відповідають стандартній колії ЄС. Цей процес займає багато часу, а потужностей для перевалки вздовж кордонів не вистачає [45, 46].

Незважаючи на всю успішність маршрутів «шляхи солідарності», вони стали головним каменем спотикання співпраці України одним з її найбільших союзників

Польщею. Дана ініціатива була спрямована на підтримку перевезення зерна наземним транспортом до європейських портів, звідки продукція мала направлятися до кінцевих споживачів на Близькому Сході, в Азії та Африці.

Однак внаслідок того, що українське зерно є в два рази дешевше ніж польське, значна його кількість залишалася на внутрішньому ринку. Це спричинило падіння ціни на польську пшеницю з 1400 злотих за тону до 700 злотих за тону.

Така ситуація викликала незадоволення серед місцевих фермерів, які вийшли на протести і почали вимагати від влади вирішити проблему. Це стало причиною рішення віце-прем'єра Ярослава Качинського та уряду Польщі у квітні

2023 року заборонити імпорт зерна та багатьох інших сільськогосподарських

продуктів з України до Польщі. Такому прикладу наслідували інші країни – Болгарія, Угорщина, Румунія та Словаччина. Було припинено імпорту та транзит з території України не лише зерна, але й практично усієї аграрної продукції – овочів, молочки, меду, олії, яєць та навіть вина. Пропускати дозволили лише банани, рис, оливки та квіти [25].

28 квітня Європейському союзу таки вдалося досягти угоди з Польщею та іншими країнами щодо транзиту української продукції. Вже 2 травня було оголошено про введення тимчасових обмежень щодо імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку і соняшнику з України, які діяли до 5 червня і потім були продовжені до 15 вересня [23].

Після виходу Росії із зернової угоди на порядок денний Євросоюзу знову повернулося питання забезпечення експорту української продукції на світові ринки через сухопутні транзитні коридори сусідніх з Україною держав-членів ЄС [43].

У свою чергу Литва запропонувала своє розв'язання проблеми експорту українського зерна – використання свого порту в Клайпеді та інших портів країн Балтії. Хоча більшість експертів наразі вважають подібну позицію більше як дружній жест від країни-партнера, аніж можливість реального втілення такої ідеї в життя. По-перше, тому що для транспортування великого обсягу зерна недостатньо інфраструктури. По-друге, вартість експорту цим шляхом буде вищою за Чорне море. Тож даний варіант лише прийнятний за умови економічної допомоги від Євросоюзу [44].

Хорватія теж заявила про свою готовність допомогти в пошуку нових маршрутів експорту українського зерна. Країна висунула пропозицію використовувати свою залізничну мережу та порти в Адриатичному морі. Про це заявив держсекретар із політичних питань Хорватії Франо Матушич на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 18 липня 2023 року [27].

Ще один варіант організації доставки запропонувала Румунія: залізничним сполученням через Молдову доставляти зерно до порту Констанца. У вересні 2023 року у такий спосіб було доставлено 2,5 мільйони тонн, на перспективу передбачається збільшення до 4 [29].

Таким чином, Європейський Союз надав українському народові значну політичну та економічну підтримку в умовах російського вторгнення. Організація оголосила про поглиблення лібералізації торгівлі з Україною, створила «дільни солідарності», вжила ряд заходів для спрощення логістичних операцій для експорту українських товарів та покращення прикордонної інфраструктури.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

НУВІП України

Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між ЄС та Україною уособлює собою значно більше, ніж просто торговельну угоду. Вона спрямована

НУВІП України

на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції і є великим кроком вперед для країни до набуття членства в європейській спільноті. У її рамках передбачено широкий спектр заходів з адаптації регуляторних норм у галузях,

НУВІП України

пов'язаних з торгівлею, до європейських стандартів. Це повинно призвести до зниженню технічних бар'єрів у торгівлі та розширенню доступу українських експортерів до внутрішнього ринку ЄС і навпаки європейських експортерів до українського ринку. Прийняття відповідних законодавчих актів в сфері виробництва та послуг створить для України умови за яких, вона зможе експортувати свою продукцію не тільки до Євросоюзу, але й до інших країн світу.

НУВІП України

Розв'язана Росією війна проти України спричинила зміну у структурі постачань української продукції за кордон. Якщо у 2021 році в українському експорті домінували чорні метали, то вже у 2022 році лідируючу позицію зайняли

НУВІП України

зернові культури. Щоб впоратись із наслідками, завданими збройною російською агресією, Україна почала активно використовувати режим вільної торгівлі в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. У результаті країни ЄС стали найбільшими імпортерами української продукції у світі, серед яких Польща і Румунія посіли перші місця. До цього першість у цьому рейтингу належала Китаю.

НУВІП України

Розвиток експорту — ключовий елемент як для відновлення бізнесу, так і для України загалом. Добре розуміючи, що Україні потрібна потужна допомога та підтримка в боротьбі з російським загарбником, Європейський Союз прийняв

НУВІП України

рішення про скасування мита на українські товари та лібералізацію вантажних перевезень автомобільним транспортом. Такий крок дозволив зберегти економічну активність в Україні. Крім того, внаслідок активних бойових дій і

блокади морських портів, кордон з ЄС став єдиним вікном для української торгівлі із зовнішнім світом. Звідси виникла потреба у розвитку прикордонної інфраструктури, пунктів пропуску, транспортної мережі. Тому було виділено багато коштів на реалізацію проєктів, пов'язаних з розбудовою логістики на західних кордонах України з ЄС.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕТАП ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Вплив зони вільної торгівлі з Європейським Союзом на економіку

України

Переговори щодо зони вільної торгівлі розпочалися у 2007 році. Процес підписання Угоди про асоціацію затягнувся на довгі десять років. Сталося це передусім через зволікання української влади і труднощі з укладанням і ратифікацією самого документа. Відправною точкою закріплення незворотності євроінтеграційного курсу України став Євромайдан, коли на вулицю вийшли тисячі людей у знак протесту проти того, що Віктор Янукович відмовився від євроінтеграції.

Після подій на Майдані 21 березня 2014 року було підписано політичну частину Угоди про асоціацію з ЄС, а 27 червня 2014 року - економічну частину. Європейський Парламент та Верховна Рада України одночасно ратифікували Угоду 16 вересня 2014 року. Усього за ратифікацію проголосувало 355 депутатів Верховної Ради та 535 депутатів Європарламенту.

Угода про асоціацію є масштабним документом, який є юридичною основою для економічного та політичного зближення України з Європейським Союзом. Він складається з семи розділів і має понад тисячу сторінок. Найважливішими є четвертий та п'ятий розділи, що націлені на торговельну, економічну та міжгалузеву співпрацю. Вони створюють умови для так званої глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, проти створення якої Росія активно виступала у 2013 році [48].

Метою зони вільної торгівлі є зменшення бар'єрів у торгівлі, а також гармонізація українського законодавства з правом ЄС. Її позитивним наслідком є

торговельні преференції - безмитні тарифні квоти для 36 видів товарів, таких як яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солонина, виноградний та яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни.

Український експорт не обмежується лише безмитними квотами. Після вичерпання тарифних квот, експорт продовжується, але вже за звичайним режимом імпорту, що означає, що товари підлягають оподаткуванню за загальними правилами.

Згідно з даними Державної служби статистики, перший рік вільної торгівлі з ЄС відзначився зростанням українського експорту до європейських країн на понад 3% і збільшенням товарообігу на понад 6%. Проте торгівля сільськогосподарською продукцією не була настільки активною, як очікувалося.

Безмитні квоти використовувалися досить швидко, а загальні умови були не дуже привабливими та посильними для українських виробників.

Останні статистичні дані вказують на те, що вітчизняні виробники почали активно експортувати товари з високою доданою вартістю. Ці динамічні темпи торгівлі стали важливим стимулом для внесення пропозиції щодо збільшення квот. Варто відзначити, що нині 429 українських підприємств отримали право експортувати свою продукцію до країн Європейського Союзу, з них 168 - виробники харчових продуктів [55].

Українці надають велике значення євроінтеграції. Вона відкриває перед вітчизняними виробниками нові перспективи. Від імплементації та виконання угод залежить наскільки широкими стануть можливості для експорту та торгівлі. Тому необхідно надзвичайно ретельно відноситися до узгодження українського законодавства з євроінтеграційним пакетом.

І найголовніше полягає в тому, що аграрії повинні бути активними учасниками цього процесу. Навіть попри відчинені двері Євросоюзу, для продажу своєї продукції, доведеться докласти чимало зусиль. Для того, щоб мати змогу

скористатися квотами, спершу необхідно пройти процедури контролю якості та безпеки продукції, які відповідають стандартам якості ЄС. Європейці дуже цінують якісні товари. Тому кожен, хто бажає здійснювати експорт до країн ЄС, повинен брати це до уваги. Це стосується не лише окремих аграріїв, але і всієї країни загалом.

Впровадження європейських норм до українського законодавства дозволяє багатьом українським компаніям отримати європейську сертифікацію, тобто так званий єврономер. Він дає можливість працювати з Європейським Союзом та багатьма іншими країнами без додаткової реєстрації та сертифікації. Більшість країн світу визнають сертифікати, що були видані в країнах ЄС. Адже правила, стандарти та закони, що запроваджені в Європейському Союзі стосовно сільського господарства є одними з найвищих у світі. Вони сприяють виготовленню якісної продукції, захищають здоров'я людей і навколишнє середовище.

Враховуючи обмежену кількість квот на експорт аграрної продукції до ЄС, такий документ відіграє важливу роль у забезпеченні безперешкодного руху товарів у напрямку Близького Сходу, Індокитаю та інших країн, за винятком США та Китаю, які мають додаткові вимоги. Якщо поширити європейські норми на інші сфери, такі як енергетика, логістика, охорона навколишнього середовища, то стандарти життя стануть вищими. Гармонізація законодавства не лише у сфері сільського господарства покращать життя громадян України. Тому вкрай важливо не уповільнювати цей процес, а навпаки, сприяти його прискоренню.

Нині Україна знаходиться у рейтингу ТОП-10 найбільших постачальників агропродукції до країн ЄС. При цьому вона є лідером за багатьма позиціями і займає суттєву частку ринку: по пшениці – 32% від загального імпорту ЄС, кукурудзі – 62%, ячменю – 74%, вівса – 68%.

Україна, в свою чергу, купує в ЄС зернові культури, насіння олійних рослин, какао-боби і шоколад, різні харчові продукти, спирт і алкогольні напої, відходи переробної промисловості та літійові вироби. Традиційно найбільшими

нашими торговими партнерами залишаються шість країн — Нідерланди, Іспанія, Італія, Польща, Франція та Німеччина. Спільна частка цих країн у взаємній торгівлі сільськогосподарськими товарами з нашою державою завжди становила близько 70%. Наприклад, у 2019 році ця частка склала майже 73% всього обсягу аграрної торгівлі України з Євросоюзом. Окрім того, майже з усіма країнами цього інтеграційного об'єднання Україна має позитивний зовнішньоторговельний баланс [55].

Таким чином, зона вільної торгівлі відкрила додаткові можливості для українських виробників, проте умови цієї угоди не є ідеальними та не завжди вигідні для України. З цієї причини Міністерство економічного розвитку і торгівлі України займається аналізом можливого удосконалення умов торгівлі з Європейським Союзом: перегляд умов вільної торгівлі, митний союз та інші додаткові механізми.

3.2 Проблеми розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною

Підписання Угоди про асоціацію та її частина щодо створення зони вільної торгівлі принесли чимало переваг українцям. Найочевиднішими є лібералізація взаємного доступу до ринків та зміцнення зв'язків України з її європейськими партнерами. Проте, разом з перевагами такої зони приходять і виклики, які варто розглянути для того, щоб така співпраця була вигідною для обох сторін і сприяла зростанню української економіки.

Однією з ключових проблем є переважання в українському експорті сировини або товарів з низьким рівнем доданої вартості, таких як зерно, рослинні олії, цукор тощо. У той же час продаж готової продукції харчування до європейських країн не набула великих розмірів і становить лише 15% від загального обсягу торгівлі сільськогосподарською продукцією. При цьому

виготовлені з української сировини продукти через деякий час повертаються на внутрішній ринок, починаючи конкурувати з місцевими виробниками та впливати на їхні продажі.

Усе це пояснюється обмеженою платоспроможністю вітчизняних товаровиробників, яка обмежує їх здатність закуповувати усе необхідне для того, щоб виробляти більш якісну продукцію. Звідси можна стверджувати, що українські виробники сьогодні перебувають у нерівних умовах порівняно з європейськими конкурентами. Тому запровадження взаємного доступу європейських компаній на український ринок може призвести до збільшення конкуренції для місцевих підприємств, оскільки іноземні компанії часто мають більші фінансові та технологічні ресурси, а також досвід у розвитку та просуванні своїх продуктів [61].

Водночас для українських компаній зайти та закріпитися на європейських ринках може виявитися нелегким завданням. Головною перешкодою на їхньому шляху є дотримання стандартів якості та безпеки продукції, які повинні відповідати європейським нормам. Адже європейська система безпеки харчових продуктів вважається однією з найкращих у світі, і європейські споживачі користуються найвищим рівнем захисту. Українські вимоги щодо безпеки харчових продуктів дещо відрізняються від тих, що діють на території Європейського Союзу.

Поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі передбачає, що в Україні будуть прийняті законодавчі акти, які наблизять наші норми та практики до європейських стандартів. Це позбавить українських виробників від необхідності проходити повторну сертифікацію в ЄС, що потребує багато зусиль і витрат тоді, як адаптація усіх процесів виробництва і характеристик промислової продукції до нових стандартів може зайняти певний проміжок часу [3, с.16-17]. Україна вже прийняла або внесла зміни до більшості ключових законів, спрямованих на запровадження цих змін [6, с.6].

Варто зазначити, що впровадження європейських норм регулювання економіки може негативно вплинути на деякі галузі української економіки, особливо сільське господарство, харчову та легку промисловість тощо.

Наприклад, кількість дотацій, що отримують європейські фермери, може відрізнятись для українських аграріїв, чия продукція може так і не потрапити на ринки ЄС, а обсяги її виробництва в Україні можуть примусово скоротити без належної компенсації.

Яскравим прикладом негативної сторони економічної частини Угоди є спір між Україною та ЄС щодо мораторію на експорт необробленої української деревини [68]. Наша держава знаходиться на 34-му місці в Європі за відсотком площі, яку займають ліси відносно загальної площі країни, і рівень лісистості на даний момент нижчий від рекомендованого для країни (15,9% в порівнянні з рекомендованими 20%). У цьому випадку логічно було б протидіяти контрабанді лісу. До того ж Україні зовсім не вигідно експортувати такий ресурс не лише з огляду на екологічні питання, але й з економічних міркувань. Адже набагато вигідніше самостійно виробляти меблі, а потім їх експортувати [5].

З наведених вище причин у квітні 2015 року Верховна Рада прийняла рішення про обмеження вивезення і продажу за кордон необроблених лісоматеріалів (кругляку) терміном на десять років. Часткова заборона набула чинності з 1 листопада 2015 року, а з 1 січня 2017 року обмеження розширилися й на сосну. Такий крок українською владою був обґрунтований необхідністю підтримки розвитку вітчизняної галузі деревообробки та боротьбою з незаконною вирубкою лісів. Як виявилось пізніше, ці аргументи були не надто переконливими, щоб довести природоохоронну мету обмежень [12].

Мораторій на вивезення деревини став об'єктом пильної уваги з боку ЄС, який мав зовсім іншу позицію щодо цього питання. Адже на думку об'єднання, рішення прийняте українською владою суперечить Угоді про асоціацію, яка

забороняє обмеження експорту або імпорту. 15 січня 2019 року ним було подано запит щодо проведення консультацій з Україною, які відбулися 7 лютого 2019 року, проте не призвели до взаємної згоди. Тому 20 червня 2019 року ЄС передав цю справу на розгляд арбітражу, який підтвердив що заборона експорту, яка була введена в Україні у 2015 році, не відповідає правилам зони вільної торгівлі [66].

Крім того, введення товарів із країн-членів ЄС на український ринок може призвести до загального підвищення цін в Україні. Європейські товари можуть бути дорожчими через вищі витрати на виробництво та відповідні стандарти якості. Це може негативно вплинути на споживчі можливості українського населення.

Усе вищезазначене вказує про відсутність у влади комплексної програми розвитку вітчизняної економіки на коротко-, середньо та довгострокову перспективу. Як наслідок, участь України у світовому продовольчому ринку обмежується експортом вітчизняної сільськогосподарської сировини та незначними обсягами готової продукції й не орієнтована на торгівлю продовольчими товарами з високою доданою вартістю.

Найбільшими кроком України в бік інтеграції до світової системи торгівлі була Угода про асоціацію з ЄС. Однак, до цього часу вона не призвела до росту національної економіки. Україна є великим виробником зернових та олійних культур, які не приносять високого прибутку. Звідси виникає небезпека перетворення нашої держави в сировинний придаток багатих країн тому, що українська влада не вживала достатньо активних заходів для розвитку взаємовигідних партнерських відносин з ЄС. Тому, щоб зміцнити свої позиції у світовій торгівлі продовольством Україні необхідно суттєво збільшити обсяги експорту готової вітчизняної продукції, що, в свою чергу, вимагає негайного впровадження реформ у сфері агропромислового комплексу.

Держава приділяла замало уваги управлінню міжнародною торгівлею продовольством з іншими країнами світу, внаслідок чого воно перейшло до сфери

впливу ділових кід. Останні, включаючи міжнародні трейдерські формування, приймали рішення залежно від ситуації, надаючи перевагу експорту сировини. Це дозволяло їм отримувати стійкий прибуток, який не потребував великих та тривалих інвестицій. Важливою фактором активізації експорту була обвальна девальвація національної валюти протягом останніх років. У результаті склалася ситуація, за якої тривалий час збільшувалися обсяги експорту продукції, що супроводжувалося істотним зменшенням внутрішнього споживання продовольства.

Також потрібно враховувати й те, що внаслідок розв'язаної Росією війни проти України бізнес опинився в скрутному становищі і зазнав великих збитків. 75% підприємств зіткнулися з проблемою зниження попиту на свою продукцію і це сильно вплинуло на обсяги продаж. Їм довелося шукати нових клієнтів та канали збуту, а також вони почали частіше повідомляти про прострочення чи відсутність оплати з боку клієнтів. Протягом довгого періоду часу між Україною та ЄС не було значущих проривів у створенні міжнародних спільних ініціатив для розширення глобального обсягу торгівлі харчовими продуктами [14].

Для більшості підприємців справжнім викликом стала нестача фінансових ресурсів, на що вплинули ряд факторів: неплатоспроможність клієнтів на внутрішньому ринку, недоступність кредитів та власних коштів для розвитку. У червні 2023 році було проведено опитування міжнародною компанією Advanter Group серед власників компаній щодо стану їхнього бізнесу. Згідно з ним 37,5% українським підприємцям бракує капіталу для відновлення та розвитку бізнес, 24% сповістили про недоступність кредитних коштів і ще близько 20,6% - про недоступність грантових програм, які були оголошені урядом [7].

На звичній роботі бізнесу серйозно позначилися логістичні зміни, що були спричинені окупацією російськими військами південних регіонів України та блокадою морських портів. Відбулася переорієнтація ланцюжків. В умовах війни більша перевага віддається саме військовим і гуманітарним вантажам. На додачу,

масштабні ракетні удари призвели до руйнування нафтопереробних потужностей та сховищ із паливом, що збільшило попит на імпортує паливо.

Було знищено і пошкоджено велику кількість складських приміщень.

Суттєво зросли ризики ведення бізнесу. Наприклад, ризик влучання російської ракети для малих або середніх підприємств, які не знаходяться безпосередньо в прифронтовій зоні, хоча й не надто великий, але цілком можливий. Проте він все ж існує і, на жаль, не підлягає страхуванню [19].

Ще до початку війни Україна мала багато інших проблем, які після 2022 року тільки загострилися. Серед них: наявність людського капіталу та робочої сили. Адже від початку повномасштабної російської агресії 2,4 млн. українців виїхали за кордон і не повернулися [28].

Загалом, війна має вплив на конкурентоспроможність бізнесу, але успіх залежить від багатьох факторів, включаючи внутрішні реформи, міжнародну підтримку та здатність країни адаптуватися до нових умов. Конкурентоспроможність не обов'язково втрачається назавжди, вона може покращитися з часом, якщо владою держави будуть прийняті відповідні заходи.

Як зазначила перший віцепрем'єр-міністр – міністр економіки Юлія Свириденко, блокування морських портів неминує призводить до необхідності зменшення фізичного обсягу експорту. А отже, щоб надолужити втрачені через війну гроші та навіть збільшити прибуток, Україна має продавати за кордон вже перероблену продукцію. «Наприклад, якщо кордон може пропустити лише одну тонну будь-якого вантажу, то тонна залізної руди дасть нам 150-200 доларів США виручки, тонна металу з цієї руди – 1,8-2 тисячі доларів США, а тонна машинобудівного обладнання з цього ж металу – 10-12 тисяч доларів США» [59].

Перспектива вступу України до Європейського Союзу породжує неспокій серед європейських країн. Показовим є протести польських фермерів, які почали виходити на дороги з вимогою заборонити ввезення українського зерна, оскільки більша його частина осідала на внутрішньому ринку [40]. Їхньому прикладу

наслідували аграрії з Румунії, Угорщини, Болгарії та Словаччини. У результаті Єврокомісія заявила про надання їм фінансової допомоги країн. На це було виділено 100 мільйонів євро, з яких найбільша частка дісталася Польщі.

Субсидіювання фермерів є найбільш важливим питанням, коли мова заходить про можливий вступ України до Європейського Союзу. У випадку приєднання України до ЄС українські аграрії зможуть претендувати на отримання агросубсидій. Загальна вартість приєднання дев'яти можливих нових членів до Європейського Союзу оцінюється приблизно у 258 мільярдів євро. Щоб все це профінансувати, Брюссель має зменшити п'яту частину видатків на субсидії для фермерів інших країн-членів. Всі країни-члени будуть зобов'язані сплачувати більше коштів в бюджет ЄС. У свою чергу країни, що зараз отримують фінансову підтримку, стануть донорами.

В Україні немає нічого схожого на європейські дотації. Вітчизняні підприємці навчилися виживати в умовах жорсткої конкуренції і навіть під час війни зуміли успішно займатися господарською діяльністю та залишитися конкурентоспроможними. Тому вони не надто переймаються можливою конкуренцією з боку європейських фермерів.

Щорічні субсидії для сільського господарства в країнах з найбільшими економіками у світі оцінюються приблизно в 700 мільярдів доларів. Така державна підтримка аграріїв є предметом суперечок і дискусій на всіх континентах. Важливо підкреслити, що Європейський Союз є одним із лідерів у сфері субсидування сільського господарства, за що часто піддається критиці. Спільна Європейська політика (САП), яка стоїть в основі механізму субсидій, була започаткована у 1962 році, задовго до утворення Європейського економічного союзу та зони вільної торгівлі. Протягом багатьох років найбільше коштів з бюджету ЄС витрачалось на сільське господарство. 40 років тому ця частка становила понад 60% але в останнє десятиріччя вона зменшилася до понад

третини. Однак ця сума все ще є великою, і становить приблизно 55 мільярдів євро щороку [24].

Таким чином, економічна частина Угоди про асоціацію створює певні виклики для національної економіки. Проте її реалізація може відкрити значні перспективи для України. Угода передбачає Глибоку та всебічну зону вільної торгівлі, яка виходить далеко за межі традиційних зон вільної торгівлі. Щоб наздогнати в економічному розвитку західних сусідів Україні необхідні інвестиції у стійкі компанії та інфраструктуру. Зростання експорту товарів з високою доданою вартості, інвестиції у малі та середні бізнеси, впровадження реформ у сфері агропромислового комплексу створять можливості для економічного розвитку України та підвищенні її конкурентоспроможності на світових ринках.

3.3 Перспективи економічних взаємовідносин України з Європейським Союзом

Протягом багатьох років питання наближення та можливого вступу України до Європейського Союзу є ключовою темою у внутрішній політиці. Нещодавно в країні відбулися події, які призвели до величезного ривка у цьому напрямку. Особливо цьому сприяло надання 23 червня 2022 року Європейською радою Україні статусу кандидата на членство [65]. Нині від багатьох офіційних українських представників лунають заяви про перспективу отримання Україною повноправного членства в ЄС вже у найближчі два роки.

Поки триває процес підготовки до переговорів щодо приєднання України до Європейського Союзу, країні необхідно виконати значний обсяг підготовчої роботи, зокрема, провести адаптацію національного законодавства до норм Союзу, які, між іншим, постійно змінюються [62].

У квітні 2022 року Європейська комісія пішла на безпрецедентні кроки для того, щоб надати підтримку Україні у зв'язку з повномасштабним російським

вторгненням. Тоді на рік були відмінені всі мита на українські товари та підписана угода про лібералізацію перевезень вантажів автомобільним транспортом, що допомогло утримати українську економіку на плаву.

Додатково слід відзначити, що ще до початку великої війни Росії проти України частка України в міжнародній торгівлі з країнами Європейського Союзу складала 41 відсоток. Протягом минулого року цей показник зріс до 55,5 відсотків. Це стосується не лише експорту України до ЄС, але і імпорту важливих товарів, таких як паливо та медичні препарати.

На даний момент на заваді ефективному функціонуванню зони вільної торгівлі між Україною та Європейським стоять технічні обмеження у торгівлі промисловими товарами. Уряд вже протягом тривалого часу заявляє про свій намір укласти з ЄС Угоду про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів, відому як «промисловий безвіз» [20].

Особливої актуальності ця проблема набула, коли було скасована мита майже на усі товари українського походження. Попри це більшість українських виробників просто не змогла скористатись цією можливістю, тому що виявилось, що їхня продукція не відповідає різним технічним регламентам, що діють в Європейському Союзі.

З огляду на це ведеться активна робота над впровадженням «промислового безвізу» – Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції (АСАА). Ці укладання дозволить українським виробникам маркувати свою продукцію знаком CE і вільно здійснювати продаж на європейському ринку без додаткової сертифікації. Тому обидві сторони здійснюють підготовку до підписання цієї Угоди. У зв'язку з цим проводиться моніторинг результатів адаптації законодавства, в тому числі і нормативно-правових актів у сфері енергоефективності [58 с. 23].

Важливим аспектом інтеграції є скасування плати за роумінг між Україною та ЄС, яка нині має тимчасовий характер. Між європейськими та українськими

операторами була підписана спільна заява-меморандум щодо лібералізації використання українських мобільних номерів на території ЄС. Планується надати цьому документу постійну дію. Раніше питання роумінгу не було включено до Угоди про асоціацію. Тому у 2023 році ця сфера стане пілотною щодо повної юридичної інтеграції України у внутрішньо-європейське регулювання послуг.

На практиці об'єднання українського ринку з європейським буде відбуватися на фоні економічного та інфраструктурного відновлення України. Ключова роль у запуску цього процесу буде відводитися приватному капіталу, для якого вступ України до ЄС може стати хорошим сигналом для вкладання інвестицій в українську економіку [62].

Безсумнівно, інвестування в економіку країни, яка охоплена війною, піддається великій кількості ризиків. Тому наявність адекватного страхування активів та інших аспектів господарської діяльності стає надзвичайно важливою.

Нині у більшості європейських державах відсутнє страхування воєнних ризиків, яке дуже відрізняється від звичайного. Адже коли йдуть військові дії, імовірність зазнати шкоди набагато вища і тому розмір страхових внесків має бути відповідним. Водночас страховиків, які бажають брати участь у такому виді страхування, майже немає. При такому високому рівні ризику страхова премія

може дорівнювати або навіть перевищувати вартість самого об'єкта страхування. У такому випадку такий вид страхування втрачає сенс. Незважаючи на це Україна працює над різними способами страхування інвестицій від воєнних ризиків.

Європейський Союз бере активну участь в цьому процесі. Віце-президент Єврокомісії Валдіс Домбровскіс заявив, що нині ведуться обговорення з Великою Британією та Європейським банком реконструкції та розвитку щодо потенційного створення інструменту, який міг би стимулювати страховий бізнес до започаткування політики «воєнного страхування» для України. Європейський Союз спільно з ЄБРР працює над створенням фонду у розмірі 40 мільйонів євро для підтримки малих та середніх підприємств [11].

Від лідерів ЄС часто можна почути заяви про готовність організації надавати стійку та передбачувану фінансову допомогу Україні після 2023 року. Її можна буде отримати за умови здійснення реформ, що спрямовані на створення сучасної та стійкої країни, яка рухатиметься у напрямку приєднання до ЄС [10].

Тому дуже важливо не відкладати прийняття законів, які передбачають зміни в фінансовій, монетарній політиці та внесення корективів у роботу прокуратури та антикорупційних органів. Це законодавство вимагає більшої прозорості і контролю. Створення відкритих баз даних, які будуть доступні громадськості, допоможе мінімізувати ризик корупції та забезпечить кращий захист прав людей

[57]

В умовах глобальних змін, спричинених пандемією, російською агресією та напружених відносин між США та Китаєм, процес глобалізації набуває все більше ознак регіоналізації, однією зі складових якої є «near-shoring» - переміщення інвестицій та виробництва поближче до материнських компаній. Усе це створює сприятливі умови для України щодо розвитку промислового виробництва і збільшення обсягів експорту, оскільки багато європейських компаній розглядають можливість скорочення ланцюгів постачань. Мирна та демократична Україна може стати центром для нових промислових виробництв у Європі, що дозволить європейським країнам відмовитись від довгих і ненадійних ланцюгів постачань із Азії.

Незалежна та демократична Україна має всі шанси стати інвестиційно-привабливою для міжнародного співробітництва, оскільки вона багата на мінеральні та енергетичні ресурси, має значні сільськогосподарські площі та людський капітал з високим рівнем освіти. На її території розташована розвинута інфраструктура, зокрема нафто- і газопроводи, газосховища та електростанції. І все це знаходиться біля кордонів Європейського Союзу. Україна може відіграти важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки в світі та у запобіганні різкого підвищення цін на продукти харчування. Тому поєднання природних ресурсів,

робочої сили та матеріально-технічної бази України з інноваційними підходами, фінансовими ресурсами та сучасними управлінськими практиками Європейського Союзу призведе до значного економічного зростання країни.

В Україні та ЄС спільними точками дотику можуть стати політика безпеки, зміцнення оборонно-промислового комплексу та налагодження тісних військово-промислових зв'язків між українськими та європейськими виробниками. У контексті постійної загрози національній безпеці Україна прагне посилити виробництво озброєнь для потреб своїх військ. Європейському Союзу, у свою чергу, теж необхідний розвиток цього сектору для зміцнення власної безпеки. Такі спільні інтереси забезпечують підґрунтя для глибокої співпраці між Україною та ЄС у галузі оборонно-промислового комплексу [8].

Таким чином, початок повномасштабного вторгнення ще більше активізував дії України у напрямку євроінтеграції. Ця позиція знайшла підтримку серед багатьох лідерів ЄС, які вже в перші місяці війни відвідали столицю. У червні 2022 року Україні було надано офіційний статус кандидата на вступ до ЄС. Проте на шляху до повноправного членства є ще багато вимог, які країна повинна виконати. Європейські країни готові допомагати і надавати значну фінансову підтримку, але за умови проведення необхідних реформ. Процес об'єднання українського ринку з європейським відбуватиметься на фоні економічного та інфраструктурного відновлення України після війни. Тому приватний капітал відіграватиме важливу роль у цьому процесі, а вступ України до ЄС стане поштовхом для іноземних інвесторів вкладати свої кошти в українську економіку.

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Політичну частину Угоди про асоціацію з ЄС було підписано 21 березня 2014 року, а економічну частину підписано 27 червня 2014 року. Угода про асоціацію стала юридичною основою для зближення України з Європейським Союзом в економіці та в політиці. Із семи розділів Угоди, найважливішим для України являються четвертий та п'ятий розділи, які націлені на співпрацю економічну та міжгалузеву.

Зона вільної торгівлі відкрила додаткові можливості для українських виробників. За перший рік вільної торгівлі з ЄС, згідно Державної служби статистики, зріс український експорт понад 3%, а товарообіг понад 6%. 429 українських підприємств у 2023 році отримали право експортувати свою продукцію до ЄС, з яких виробників харчової продукції 168. На даний час Україна входить в рейтинг ТОП-10 постачальників аграрної продукції до Європейського Союзу. Частка України по пшениці 32%, кукурудзі 62%, ячменю 74%, вівсу - 68%.

Проте умови Угоди про асоціацію не є ідеальними. Безмитні квоти використовуються швидко. В українському експорті переважає сировина та товари з низьким рівнем доданої вартості, продаж готової продукції харчування становить 15%. Українські виробники знаходяться в нерівних умовах порівняно з європейськими, так як іноземні компанії мають більші фінансові та технологічні ресурси, досвід у просуванні своєї продукції. Це може призвести до збільшення конкуренції для наших підприємств. Так як українські вимоги щодо безпеки харчових продуктів являються нижчими ніж в ЄС, то зайти і закріпитися на європейському ринку для українських виробників також нелегке завдання.

Тому для економічного розвитку та конкурентоспроможності на світових ринках Україні потрібні інвестиції у стійкі компанії та інфраструктуру, зростання експорту товарів з високою доданою вартістю, інвестицій у малий та середній бізнеси, реформи у сфері агропромислового комплексу.

ВИСНОВКИ

Підписання Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС стало знаковою подією в історії України. Цей документ заклав базу для становлення ефективної, стійкої та конкурентоспроможної української економіки. З того часу держава пройшла серйозний шлях трансформацій без яких ніякі політичні рішення та підтримка європейських партнерів в умовах широкомасштабної російської збройної агресії були б неможливі. Тому в магістерській роботі проаналізовано проблеми та перспективи розвитку вільної зони торгівлі між Україною та ЄС. Отримані результати дозволяють зробити наступні висновки:

1. Досліджено поняття і сутність зони вільної торгівлі, функціонування якої сприяє лібералізації торгівлі у світі. Вона набула значного поширення внаслідок інтернаціоналізації виробництва та формування регіональних торговельно-економічних об'єднань. Її створення відбувається шляхом переговорів, в яких кожна зі сторін йде на певні поступки, а точніше відкриває свої ринки та отримує доступ до ринків інших учасників угоди. Режим вільної торгівлі може бути запроваджений як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні. Двосторонні угоди про вільну торгівлю призводять до збільшення обсягу товарообігу товарів між їхніми учасниками, активізують діяльність щодо залучення інвестицій та зростання бізнесу, а багатосторонні об'єднують цілі регіони і стимулюють економічне зростання інших членів. Також ЗВТ відіграють важливу роль у зменшенні політичної невизначеності, зростання довіри та пришвидшенню проведення реформ і є важливим інструментом скорочення економічної нерівності між країнами-учасниками.

2. Проаналізовано передумови формування вільної торгівлі між Україною та ЄС. Переговори щодо запровадження зони вільної торгівлі з Європейським Союзом розпочалися у 2008 році. На відміну від Європейської Комісії, яка мала багаторічний досвід аналізу можливих економічних і соціальних наслідків ЗВТ,

українська сторона була початківцем у цій справі. До того ж цей процес постійно гальмувала бізнес-еліта, яка боялася втратити свої привілеї. Глибока і всеосяжна угода про вільну торгівлю є частиною більш об'ємної Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною. Політична частина цієї угоди була підписана у березні 2014 року, а економічна, включаючи ЗВТ+, була підписана у червні 2014 року. ЗВТ+ – це масштабна торговельна угода, яка передбачає не лише зменшення або скасування митних тарифів, які сторони застосовують щодо товарів, а й лібералізацію ринку послуг та адаптацію законодавства до європейського права. Відповідно до угоди Україна зобов'язалася протягом 10 років імплементувати значну частину законодавчих норм Європейського Союзу у сфері бізнесу.

3. Розглянуто досвід країн Центральної та Східної Європи у створенні зони вільної торгівлі. Після закінчення Холодної війни і проведення перших вільних виборів в 1989-1990-х роках, країни ЦСЄ почали визначати свої зовнішньополітичні пріоритети. Усі вони проголосили «повернення до Європи» основним напрямком своєї зовнішньої політики. Можливість приєднання до європейського співтовариства стала ключовим фактором у їхньому успішному розвитку протягом 1990-х років. Вступ до Європейського Союзу став катализатором економічних та політичних трансформацій в цих посттоталітарних країнах. Тож після укладання асоціативних угод країни ЦСЄ почали приводити свої закони та інші нормативно-правові акти у відповідність до норм і стандартів ЄС. Основною метою реалізації цих угод було створення зони вільної торгівлі між ЦСЄ і ЄС через ліквідацію митних зборів та інших торговельних бар'єрів.

4. Визначено пріоритетні напрями розвитку співпраці в рамках Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Реалізація положень Угоди полегшить налагодження зв'язків як у торговельній, так і в інвестиційній сфері, а також надасть можливість ефективно захищати інтереси українських експортерів на європейському ринку, покращить правила конкуренції, спростить торгівлю товарами та послугами між сторонами.

Поступові зміни в торгівлі між Україною та ЄС, спричинені дією Угоди, залежатимуть від успішної адаптації законодавства України до європейських стандартів. На сьогоднішній день більшість ввізних мит скасовані, тому найбільшою проблемою залишаються саме нетарифні бар'єри, тобто різниця у технічних регламентах, стандартах, системах оцінки відповідності, контролю якості та безпеки продукції, а також у підходах до функціонування ринку. Україна активно вживає заходи для того, що усунути ці розбіжності. У кінцевому підсумку це дозволить українським підприємствам уникнути витрат на обов'язкову сертифікацію на території ЄС, оскільки цю процедуру можна буде провести в Україні. Внаслідок цього українські експортери отримають додаткову перевагу у вигляді можливості здійснення експорту своєї продукції не тільки до Європейського Союзу, а й до третіх країн.

5. Проаналізовано тенденції та динаміку зовнішньої торгівлі України з країнами Європейського Союзу. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну вплинуло на товарну та географічну структуру українського експорту. Найбільші витрати спостерігалися серед виробників продукції із низьким ступенем переробки та доданою вартістю. І причина криється не тільки у в тому, що був заблокований традиційний морський маршрут, а в тому що для збуту сировини більшу вагу мають витрати на транспортування до споживача. Ціна тонни продукції коштує набагато менше, ніж виробі із більшою доданою вартістю. Тому зміна шляху транспортування суттєво позначилось на ефективності виробництва. Внаслідок знищення промислових потужностей, а також постійних обстрілів підприємств було втрачено близько третини потенціалу української металургії, яка раніше була провідною експортною галуззю України. Загалом експорт до країн Азії стрімко обвалився. Якщо у 2021 році Китай посідав перше місце за обсягами українського імпорту у світі, то у 2022 році його місце зайняв Європейський Союз. Найбільшими одержувачами товарів з України серед країн Європи стали Польща, Румунія та Угорщина.

6. Досліджено дії Європейського Союзу як торговельного партнера із надання преференцій Україні в умовах війни, яка завдала і продовжує завдавати великі збитки її економіці. З огляду на цей факт Європейська Комісія 12 травня 2022 року запустила проєкт «шляхи солідарності», які нині є важливими коридорами для українського експорту та імпорту. Щоб вдосконалити роботу цих шляхів ЄС постійно взаємодіє та підтримує зв'язок з державами-членами, Україною та Республікою Молдова, міжнародними партнерами та компаніями, а також транспортними операторами. Прикордонні держави-члени ЄС, такі як Польща, Румунія, Словаччина та Угорщина, доклали чимало зусиль та інвестицій для того, щоб ці торговельні маршрути функціонували належним чином. Незважаючи на це, вони все ще мають обмежену пропускну спроможність, і їх подальша експлуатація потребує значних фінансових витрат. З цієї причини Європейський Союз виділяє додаткові кошти для розвитку необхідної інфраструктури. Повному розкриттю потенціалу цієї ініціативи сприяють заходи ЄС щодо скасування мит на якомога більшу кількість українських товарів, а також лібералізація перевезень автомобільним транспортом.

7. Здійснено аналіз впливу створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом на економіку України. Ще до підписання Угоди про зону вільної торгівлі Європейський Союз у 2014 році в односторонньому порядку надав Україні торгові преференції для того, щоб підтримати економіку свого партнера, яка перебувала в глибокій кризі, спричиненою головним чином анексією Криму та окупацією Донбасу Росією. 1 січня 2016 року зона вільної торгівлі почала діяти у повному обсязі. Відтоді європейський ринок поступово почав набувати все більшого значення для України.

8. З'ясовано проблеми розвитку зони вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною. За весь час дії зона вільної торгівлі принесла багато користі українському суспільству та бізнесу зокрема. Вона стала реальним інструментом, що забезпечує інтеграцію України до ЄС. Проте на цьому шляху перед

українським суспільством постає багато викликів, які потребують вирішення. Одним з таких є конкуренція українських виробників з європейськими, у яких є значна перевага у вигляді державної фінансової підтримки. Багато національних компаній просто можуть не витримати суперництва і закритися. Окрім того, в ЄС встановлені дуже високі стандарти виробництва, особливо у харчовій промисловості. Це може стати великою проблемою для дрібних фермерів і підприємств, які не мають ресурсів для впровадження необхідних змін. Проте, з іншого боку, прийняття європейських стандартів призведе до підвищення якості та конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

9. Визначено переклики подальшого розвитку торговельних відносин України з Європейським Союзом. Вступ в ЄС є пріоритетним напрямком зовнішньої політики для України. Останні події, зокрема, надання державі статусу кандидата на членство, свідчать про великий прорив в цьому напрямку. Проте, перед Україною все ще стоїть незліченна кількість завдань, які потрібно виконати. Серед них – адаптація українського законодавства до європейських стандартів, подолання корупції, створення прозорої системи контролю та процесу прийняття управлінських рішень тощо. Європейський Союз нині надає велику підтримку Україні і в майбутньому прийме активну участь у її відбудові. Вже зараз спільно з іншими міжнародними партнерами організація працює над розробкою плану, який допоможе подолати катастрофічні наслідки війни. Паралельно розглядається можливість створення системи страхування воєнних ризиків, що дозволить почати проекти ще до закінчення військових дій.

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович О. «Лінії солідарності»: як виглядає альтернатива для вивозу українського зерна / Радіо Свобода. 2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/alternatyva-dlya-vyvozu-ukrayinskoho-zerna/32518771.html>

2. Аврамченко К., Філіпчук В., Жолудь О., Мазярчук В. Вплив створення зони вільної торгівлі з ЄС на економіку України / Міжнародний центр перспективних досліджень. 2013. 97 с. URL: https://www.ieps.com.ua/assets/uploads/files/analitical_research.pdf

3. Адаров А., Гавлік П. Виклики поглиблених і всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ПЗВТ): як Грузія, Молдова та Україна можуть досягти успіху / Журнал «Економіка і прогнозування». 2017. 38 с. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_17_4_07_uk.pdf

4. Акуленко Л., Бровко О., Микуляк В. Початок режиму вільної торгівлі з ЄС. Які зміни чекають на український бізнес / Європейська Правда. 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/11/26/7041241/>

5. Ангел Є. Хто виграв на конфлікті з ЄС: які наслідки мав мораторій на експорт деревини / Європейська Правда. URL: 2021. <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2021/04/6/7121790/>

6. Блокманс С., Емерсон М., Костаньян Г., Ван Дер Лу Г., Бетлій О., Фуманець К., Коссе І., Кравчук К., Кравчук В., Мовчан В., Огаренко Ю., Риженов М., Степанюк О. Поглиблення відносин між ЄС та Україною Що, чому і як? / Центр європейських політичних досліджень, Брюссель Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2016. 370 с. URL: http://www.krcci.pl.ua/uploads/files/ua_Deepening-EU-UKR.pdf

BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%D0%BE%D0%BD%20%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%96%20%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83%20%D0%84%D0%A1%20%D1%82%D0%B0%20%D0%A1%D0%A8%D0%90.pdf?sequence=1&isAllowed=y

14. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження / Forbes, 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mac-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doshhdzhennya-deloitte-15122022-10501>

15. Григор'єва Є. У фокусі Індексу реформ: чи готові Україна та ЄС до розбудови «Шляхів солідарності» / Вокс Україна, 2022. URL: <https://voxukraine.org/u-fokusi-indeksu-reform-chy-gotovi-ukrayina-ta-yes-do-rozbudovy-shlyahiv-solidarnosti>

16. Григор'єва Є., Сушко І. Шляхи солідарності: як транспортна ініціатива прискорила інтеграцію України до ЄС / Європейська Правда, 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/09/21/7147136/>

17. Гордійчук Д. Розбудова кордону йде повним ходом. Як Україна нарощує експорт суходелом / Економічна Правда, 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/05/18/700258/>

18. Гуда А. Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: особливості, результати, перспективи / Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини» Вип. 5. 2020. С. 37-42 URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8260/1/4.pdf>

19. Дербеньова Я. Особливості формування зон вільної торгівлі у XX та XXI столітті / Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. С.

24-27.

URL

http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_22/economic_22_1.pdf#page=24

20. Доступ українських товарів до ринку ЄС: Угода АСАА / Офіс сталих рішень. 2023. URL: <https://ukraine-oss.com/dostup-ukrayinskyh-tovariv-do-rynku-yes-ugoda-asaa/>

21. Європарламент підтримав «економічний безвіз» із Україною ще на рік / Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3706790-evroparlament-pidtrimav-bezmitnu-torgivlu-z-ukrainou-se-na-rik.html>

22. ЄС шукає альтернативні шляхи для експорту українського зерна / AgroPolit.com. 2023. URL: <https://agropolit.com/news/26205-yes-shukaye-alternativni-shlyahi-dlya-eksportu-ukrayinskogo-zerna>

23. Желіховський С. Як питання українського зерна розколює Польщу / LB.UA. 2023. DW. URL: https://lb.ua/world/2023/08/09/569221_yak_pitannya_ukrainskogo_zerna.html

24. Зануда А. Як найбільше багатство України може перешкодити її вступу до ЄС / BBC News Україна. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/crg1zr7pddlo>

25. Зануда А. Власов Д. Чому українське зерно стало проблемою для Європи і України. Пояснюємо причини і наслідки / BBC News Україна. 2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cg31jlg4l4do>

26. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС / Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm

27. Зоряна А. Експорт зерна з України через Хорватію: реалістично чи ні? / DW. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/eksport-zerna-z-ukraini-cerez-horvatski-porti-realisticno-ci-ni/a-66459251>

28. Ільченко П. Дані Держприкордонслужби та ООН щодо українців, які виїхали з країни, різняться вдвічі – Опендатабот / Економічна Правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/16/703274/>

29. Кацімон О. Україна розширює «шляхи солідарності» для експорту зерна – Тарас Качка / Українські національні новини. 2023. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/2052937-ukrayina-rozshiryuye-shlyakhi-solidarnosti-dlya-eksportu-zerna-taras-kachka>

30. Квоти на експорт в ЄС: як швидко Україна використовувала в 2018-2020 роках / Слово і діло. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/29/infografika/ekonomika/kvoty-eksport-yes-yak-shvydko-ukrayina-vykorystovuvala-2018-2020-rokakh>

31. Кирилук Т. Мито на імпорту українських товарів до ЄС скасовано на рік. DW. 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/nabulo-chynnosti-skasuvannia-myt-na-import-usikh-ukrainskykh-tovariv-do-yes/a-62031835>

32. Козова Л. Війна дала поштовх для розвитку дунайських портів / УНІАН. URL: [https://www.unian.ua/economics/transport/pererobka-vantazhiv-через-dunayski-porti-zrosla-mayzhe-v-3-razi-11974860.html](https://www.unian.ua/economics/transport/pererobka-vantazhiv-cherез-dunayski-porti-zrosla-mayzhe-v-3-razi-11974860.html)

33. Комар Н. Зони вільної торгівлі: еволюція і ефекти для країн-учасниць / Вісник НЕУ. 2015. с. 12 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/2580>

34. Копилов М. По відновленій лінії Березине – Басарабьяска прослідував перший поїзд / Rail.insider. 2022. URL: <https://www.railinsider.com.ua/po-vidnovlenij-liniyi-berezyne-basarabyaska-prosliduvav-pershyj-poyizd/>

35. Кузьминець О. Курас Д. Незалежна Україна в сучасному світі. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/history/material/navmat/tema_9/leksia.html

36. Кузняк Б., Свінкарь В. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу / Електронний журнал “Ефективна економіка”. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/9.pdf

37. Куницький О. Український експорт до ЄС: розвиток посеред війни / DW, 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainskij-eksport-do-es-rozkvit-posered-vijni/a-64739129>

38. Кушнір Н., Дяченко Б. Асоціація Україна-ЄС: потенційні вигоди та можливі ризики для економіки України / Науковий вісник Ужгородського університету, 2014. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2029/1/%d0%90%d0%a1%d0%9e%d0%a6%d0%86%d0%90%d0%a6%d0%86%d0%af%20%d0%a3%d0%9a%d0%a0%d0%90%d0%87%d0%9d%d0%90-%d0%84%d0%a1%20%d0%9f%d0%9e%d0%a2%d0%95%d0%9d%d0%a6%d0%86%d0%99%d0%9d%d0%86%20%d0%92%d0%98%d0%93%d0%9e%d0%94%d0%98%20%d0%a2%d0%90%20%d0%9c%d0%9e%d0%96%d0%9b%d0%98%d0%92%d0%86%20%d0%a0%d0%98%d0%97%d0%98%d0%9a%d0%98%20%d0%94%d0%9b%d0%af.pdf>

39. Лахно С., Іванець Є. Скасування імпорتنних мит для України: що це означає на практиці / Юридична газета online, 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mitne-pravo/skasuvannya-importnih-mit-dlya-ukrayini-shcho-ce-oznachae-na-praktici.html>

40. Ліссітса А. Приручити найбільший ринок. Аграрій Алекс Ліссітса про три переваги та три виклики українському агро від членства в ЄС / Forbes, URL: <https://forbes.ua/money/priruchiti-naubilshiy-rinok-biznesmen-aleks-lissitsa-pro-tri-perevagi-ta-tri-vikliki-ukrainskogo-agro-sektoru-vid-chlenstva-ukraini-v-es-06042023-12895>

41. Муравйов В., Березовська І. Правові заєди функціонування зон вільної торгівлі в практиці Євросоюзу / Український часопис міжнародного права № 3. 2012. С. 61-68. URL: <http://jusintergentes.com.ua/archives/2012/3/16.pdf>

42. Наслідки створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС / Інститут економічних досліджень та політичних

консультацій. 2014. 35 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/report_2014-11-28_edited.pdf

43. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС / Міжнародний центр перспективних досліджень. 2007. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/fta_impact_u.pdf

44. Павлиць О. ЄС розглядає інші зернові маршрути після виходу РФ із зернової угоди. Литва пропонує свої порти. Економічна Правда. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/25/702553/>

45. Плагнюк Ю. Механізми інтеграції держав Центральної та Східної Європи у Європейський Союз / Збірник наукових праць «Державне управління та місцеве самоврядування» 2013. С. 115-122 URL: <https://eugov.chmmu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/%D0%9C%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%B8-%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2-%D0%A6%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%82%D0%B0-%D0%A1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%84%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8-%D1%83-%D0%84%D0%A1.pdf>

46. Польська К. "Лінії солідарності" ЄС - альтернатива "зерновій угоді"? / DW. 2023. URL: <https://www.dw.com/uk/linii-solidarnosti-es-alternativa-zernovij-ugodi/a-66334877>

47. Проблеми експортних перевезень залізничним транспортом України / Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/problemny-eksportnykh-perevezen-zaliznychnym-transportom-ukrayiny>

48. Редіх Е. В Зоні вільної торгівлі. Як змінилися торги між Україною та ЄС / AgroPolit.com. 2017. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/368-v-zoni-vilnoyi-torgivli-yak-zmynilisya-torgi-mij-ukrayinoyu-ta-yes-za-tri-roki>

49. Романенко В., Лебедева Л. Зовнішня торгівля України з ЄС: тенденції, проблеми, перспективи / Економіка і суспільство. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/11.pdf

50. Сагайдак І., Чорна Т., Балагура О. «Промисловий безвіз»: інтеграція України до Європейського ринку промислових товарів / Журнал «Економіка та суспільство». 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2182/2108>

51. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики / Центр Розумкова. 2022. 100 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf

52. Сібекіна А. Дослідження впливу ЗВТ з Європейським Союзом на суспільно-економічний розвиток країн / Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Науковий журнал. 2015. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3\(80\)/uazt_2015_3_16.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3(80)/uazt_2015_3_16.pdf)

53. Сливко О. Євроінтеграційний поступ України / Національна бібліотека імені Ярослава Мудрого. 2021. URL: <https://nlu.org.ua/event.php?id=1560>

54. Таран С., Шепетило О., Яворський О., Бондаренко Є. Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ЦВЗВТ: поточний етап та перспективи для лібералізації / Київська школа економіки. 2022. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/DCFTA-Commodities-2022-16-05.pdf>

55. Торік право експорту до ЄС отримали 36 українських підприємств – Держпродспоживслужба / УНІАН. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3680160-torik-pravo-eksportu-do-es-otrimali-36-ukrainskih-pidpriemstv-derzprodspozivsluzba.html>

56. Трипольська Г., Рябцев Г., Віткін Л., Жернаков М., Полотайко М., Форсюк Н., Губренко О., Ковальова О., Мінич О., Берко С., Мовчан В. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни / Український центр європейської політики. 2023. 64 с. URL:

<https://www.kas.de/documents/270026/22934445/UA+2023+UCER+Ukraine%27s+integration+into+the+EU+internal+market+in+the+condition+of+war+challenges+and+opportunities+.pdf/ca22c1d7-45ee-3e2c-d874-bd8dfb1a1710?version=1.0&t=1686055086884>

57. Тупальська О. Євроінтеграція – загальмувати чи прискорити: вплив на аграрний ринок подальшого торговельного зближення з ЄС / AgroPolit.com. 2020. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/687-yevrointegratsiya--zagalmuvati-chi-priskoriti-vpliv-na-agrarniy-rinok-podalshogo-torgovelnogo-zblijennya-z-yes>

58. Україна на шляху до ЄС: реалії та перспективи / Центр Розумкова. 2022. 132 с. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

59. Україна може наростити частку експорту в структурі ВВП до 50% - Мінекономіки / Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3525305-ukraina-moze-narostiti-castku-eksportu-v-strukturi-vvp-do-50-minekonomiki.html>

60. Хорунжа М. Що таке зона вільної торгівлі? / Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/community/stories/shho-take-zona-vilnoyi-torgivli/>

61. Чичкало-Кондрацька І. Сучасний стан і проблеми торгівлі України з Європейським Союзом URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/255.pdf>

62. Шварц Д. На шляху до ЄС: як українській економіці швидше інтегруватись з європейською / УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/na-shlyahu-do-yes-yak-ukrajinskiy-ekonomici-shvidshe-integruvatiz-z-evropeyskoju-12138699.html>

63. Шварц Д. Україна підписала "транспортний безвіз" з ЄС / УНІАН. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/transport/ukrajina-pidpisala-transportniy-bezviz-z-yes-povini-ukrajina-11884566.html>

64. Шляхи солідарності: перший крок до розгортання європейської колії на ключових лініях сполучення ЄС з Україною та Молдовою / Урядовий Портал. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/shliakhy-solidarnosti-pershyi-krok-do-rozhortannia-ieuropeiskoi-kolii-na-kliuchovykh-liniyakh-spoluchennia-ies-z-ukrainoi-uta-moldovoju>

65. Які нові можливості отримає Україна в якості кандидата на вступ до ЄС? / Новини законодавства про рекламу: ключові зміни для бізнесу. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/212037_yak-nov-mozhliivost-otrима-ukraina-v-yakost-kandidata-na-vstup-do-s

66. Ярошук О. Ціна заборони: як мораторій на експорт деревини вплинув на економіку України / Європейська Правда. 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/02/22/7062034/>

67. Balázs P., Bozóki A., Catrina S., Gotseva A., Horvath J., Limani D., Radu B., Simon A Szele A., Tófalvi Z., Perlaky-Tóth K. 25 years after the fall of the Iron Curtain / European Commission. 2014. P. 96. URL: https://www.ceu.edu/sites/default/files/attachment/event/13785/east-westintegration_0.pdf

68. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area / European Commission. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>

69. Tuliakov V., Alekseievska H., Yakubovskiy S. The impact of the association agreement between the European Union and Ukraine on mutual trade and Ukrainian ports cargo. 2023. P. 20 URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/25839/01%20Tulliakov.pdf?sequence=1&isAllowed=y>